Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҳақиқати

1990 йил 20 март, сешанба
№ 66 (4.860).
Баҳоси 3 тийин.

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

КАТТА ГУРУНГ

Ўзбекистон агросаноат комплекси ходимларининг анъанавий республика қурултойи қатнашчилари республика халқ хўжалигининг деҳқончилик тармоқларини ривожлантириш долзарб масалаларини муҳокама қилдилар. Қурултой 19 март куни Тошкентда бўлиб ўтди. Унда ишлаб чиқариш илғорлари, олимлар, мутахассислар, партия ва совет ходимлари қатнашдилар.

Қурултойни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. И. Иброҳимов очди.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси М. М. Мирқосимов доклад қилди.

Музокараларда Тошкент область Ўрта Чирчиқ районидаги Охунбобоев номли колхоз раиси М. Рўзматов, Қорақалпоғистон АССР қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитетининг раиси С. Ержонов, Самарқанд районидаги Энгельс номли колхоз сабзавоткорлик бригадасининг бошлиғи А. Бердиев, Наманган область партия комитетининг биринчи секретари Б. Алламуродов, Сирдарё районидаги «Коммунизм» колхозининг сут соғувчиси Л. Маслова, Фарғона область Қува районидаги «Коммунизм» колхозининг раиси М. Шербўтаев, Андижон область ижроия комитетининг раиси Б. Болтабоев, Бухоро областидаги «Нарпай» совхозининг директори Х. Зайниев, Дўстлик район агросаноат иттифоқининг раиси Х. Холбеков, Хоразм область Хонқа районидаги «Хоразм» колхозининг механизатори А. Сотимов, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ҳамид Ғулом, Қўқон ўрмон хўжалигининг директори М. Хўжаев, Сурхондарё областидаги «Бойсун» совхозининг чўпони Р. Тошбоев, «Ташсельмаш» ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори В. Карлов, Қашқадарё область Ғузор районидаги Карл Маркс номли колхоз бригадири А. Бердиев қатнашдилар.

Қурултойда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. А. Каримов нутқ сўзлади.

Қурултой қатнашчилари республиканинг барча меҳнаткашларига мурожаатнома қабул қилдилар.

(ЎзТАГ).

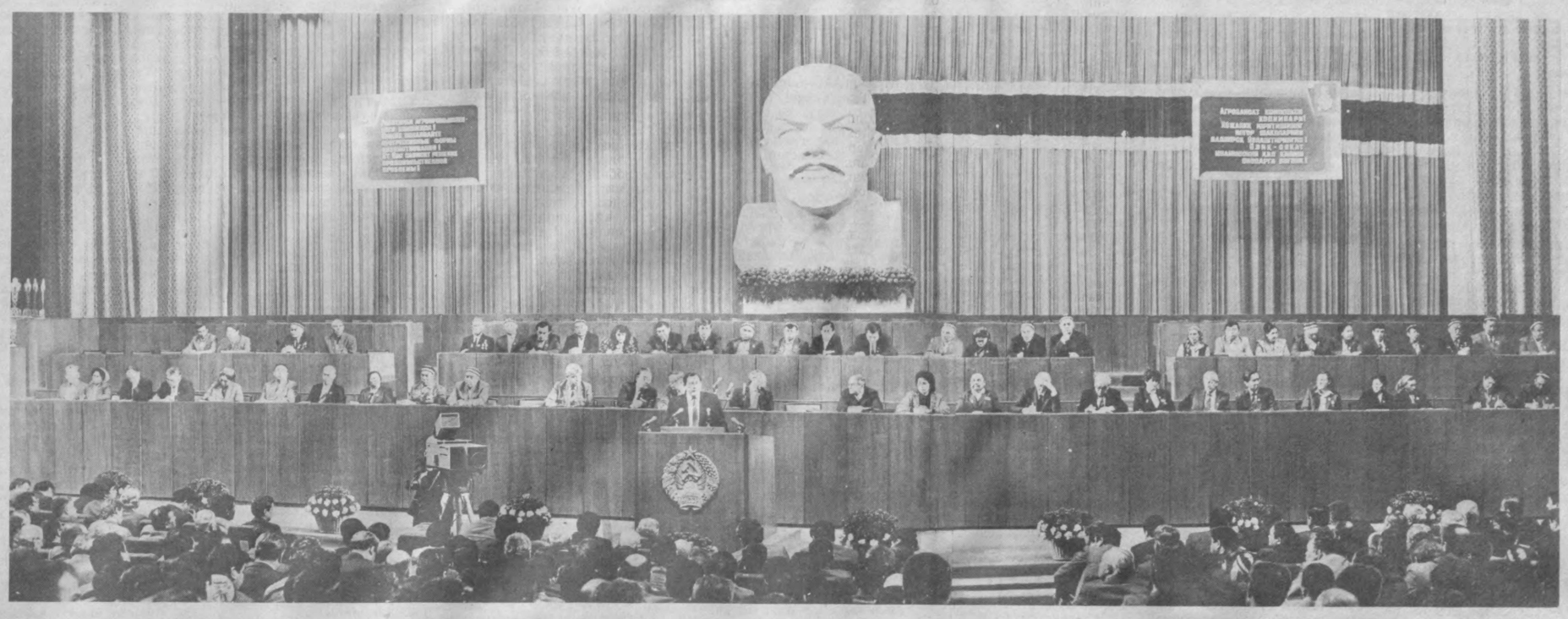

Суратда: анъанавий қурултойда.

А. ГОРОКРИК ва Р. НУРИДДИНОВ олган сурат. (ЎзТАГ).

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ

КПСС Марказий Комитетининг Пленумида 1990 йил 16 мартда сўзлаган нутқи

Шу кунларда Пленумда партия турмуши учун жуда муҳим аҳамиятга эга бўлган масалалар юзасидан ўтган мунозарани қисқача умумлаштирмоқчиман. Мунозаранинг боришини, бу ерда айтилган танқидий мулоҳазаларни умумлаштириб, қуйидаги жиҳатларни уқтириб ўтмоқчиман.

Биринчидан. КПСС Марказий Комитетининг Ҳаракат дастури хусусида. Бу ҳужжат эълон қилинган, у партия ва жамиятда муҳокама қилинмоқда. Ҳаракат дастури хусусида бу ерда айтилган гаплар ва унинг айрим қоидалари заифлиги кўрсатиб ўтилган нутқларини съездолди мунозарасининг бир қисми деб, партия съездигача Ҳаракат дастури лойиҳасини шу пайтгача айтилган ва бундан кейин айтиладиган фикрларни ҳам эътиборга олиб, пишиқ-пухта ишлаб чиқишга ва уни съезд муҳокамасига тақдим этишга қўшилган ҳисса, деб ҳисоблайман. Ушбу мулоҳазаларни, шунингдек съезд арафасида ўтказиладиган бутун мунозара якунларини эътиборга олиб, биз, ниҳоят, ҳақиқий аҳволга мос бўлиб тушадиган ва партиянинг фаолиятига дадил истиқбол бахш этадиган ва партиянинг дастури бўлиб қоладиган ҳужжатга эга бўламиз, деб ўйлайман. КПСС ўзининг сиёсий пешқадам ролидан воз кечмаслигини ва партия ҳужжатлари орқали ўзимиз кўриб турган тараққиёт истиқболига мўлжалланган фаолият дастурини, ўз фикримизни баён этишга интилишимизни ҳисобга олганда, жамият катта аҳамиятга молик ҳужжатга эга бўлади.

Мен мунозаранинг ҳозирги қисми хусусида шундай деган бўлур эдим. Бу — биринчиси.

Иккинчидан. Устав хусусида. Менинг назаримда умуман қозир Марказий Комитет Пленумида муҳокама қилинаётган Уставга ҳеч ким шубҳа билдиргани йўқ, у ўз мазмуни ва шакли жиҳатидан рад этилиши лозим, деган гапни ҳеч ким айтгани йўқ.

Унда яхши асос бор. Ҳозиргача режалаштириб келингган, партия ташкилотларида айтилган кўп таклифлар лойиҳага сингдирилганини кўп кишилар таъкидлаб ўтишди. Бу ердаги ўртоқлар: уни ким ёзди, муаллифи қаерда? — деб сўрадилар. Эҳтимол, қайта қуришдан аввалги сийқа фикрлар яна ишга тушгандир: яна, уни кимдир ёзгандек туюладётгандир ва ҳоказо. Аммо мен докладда Марказий Комитет Уставнинг қанча муқобил нусхасини олганини маълум қилган эдим-ку. Шу нусхаларнинг ҳаммаси Марказий Комитетнинг комиссияларида, Сиёсий бюрода муҳокама қилинди. Бундан ташқари партия ташкилотларининг, коммунистларнинг мулоҳазалари, таклифлари битилган кўпгина хатлар олинди. Шу сабабли, уни хонаки тарзда тайёрланган қандайдир идоравий ҳужжат деган мулоҳазаларга қўшилиб бўлмайди, десам ўртоқлар фикримга қўшиладилар, деб ўйлайман.

Шунга қарамай, гарчи бу ерда асос мавжуд бўлса ҳам, ёзма тарзда тушган мулоҳазалар ва Пленумда Марказий Комитет аъзоларининг, биз бу ерга таклиф этган партия комитетлари секретарларининг, айниқса шаҳар ва район комитетлари секретарларининг нутқларида айтилган гаплар мана шу асосни жиддий равишда бойитиш кераклигини кўрсатиб турибди.

Мен нутқларни эшитиб ўтириб, баъзи фикрларни ёзиб олдим. Уларда, назаримда, кўзда тутиш керак бўлган бир қанча жиҳатлар айниқса кучли янгради. Мана шулар ҳақида ўйлаб кўриш керак, чамаси, бугун биз Марказий Комитет Пленумида лойиҳа устидаги ишни тўла-тўкис тугалламаймиз. Аммо бундан кейинги иш ҳақида, лойиҳа устида қандай ишлашимиз кераклиги, бу нарса Таҳрир комиссияси ёки Сиёсий бюро ўйлаб чиқарган нарса бўлмаслиги учун, акс эттириш лозим бўлган принципиал фикрларни қандай қилиб келишиб олиш тўғрисида бир тўхтамга келишимиз даркор.

Устав лойиҳаси хусусидаги мунозарани якунлаб, ҳар ҳолда бир қайси тўхтамга келганлигимизни алоҳида кўрсатиб ўтишни, мен эътиборберган мулоҳазаларни ва назаримда принципиал аҳамиятга эга бўлган мулоҳазаларни жамлашни истайман.

Аввало, ўртоқлар муқаддимани қайтадан ишлаб, унда партия ўз олдига қўяётган ва жамиятга тақдим этаётган, халқни даъват қилаётган пировард мақсадларни аниқ белгилаш кераклигини айтдилар.

Нотиқлар ғоявий негизларни аниқроқ белгилаш лозим деган фикр ҳам билдирдилар, партия мана шу негизларга таяниб ишлайдиган бўлади ва шу негизларни ҳимоя қилади. Бундай қилиш жуда муҳим, чунки гап коммунистлар кўзлаётган мақсадлар ҳақида боряпти, улар бутун жамиятга ҳам шу мақсадларни таклиф этмоқдалар.

Сўнгра, ўртоқлар партияни демократьялаш ғоялари Уставнинг ҳамма бўлимларига сингдириб юборилсин, партиянинг олий поғоналари тўғрисидаги қоидаларда шу фикр кўпроқ таъкидлансин, иттифоқдош республикалар коммунистик партияларининг ролини ошириш тўғрисидаги қоидаларда ифодалаб берилсин, деган ва шу каби фикрларни айтишди.

Бироқ энг муҳими — Уставда Ленининг партиядаги демократиялаш нималарда намоён бўлиши лозимлиги тўғрисидаги, — чунончи партиялилар оммасининг ҳокимияти (Устав орқали) унинг нормалари орқали, қарор топиши ҳақидаги фикри аниқроқ ёзилиши ва рўёбга чиқарилиши керак. Агар эътибор берган бўлсангиз, биз шундай қилишга интилдик. Коммунистларнинг таъсири шундай бўлиши керакки, улар ўзлари делегатларни сайлаш тўғрисидаги масалаларни ҳал қилсинлар, бу делегатлар барча партиявий ишларга оид қарорларни ишлаб чиқадиган бўлсинлар. Лойиҳага шу нарса ёзиб қўйилган. Биз партиядаги биринчи шахсларни (барча поғоналардаги шахсларни) йиғилишларда, конференцияларда, съездларда сайлаш тўғрисидаги ғояни коммунистлардан қабул қилиб олдик. Тўғри, баъзи кишилар бу нарса мазкур шахсларни назорат остидан чиқариб юборадиган вазиятни вужудга келтирмайдими, деб шубҳа билдирдилар. Шундай шубҳа йўқ эмас, бор. Бироқ ҳар ҳолда, коммунистлар секретарлар тўғрисидаги масалани ўз йиғилишларида ёки улар округлар бўйича ёхуд бошланғич ташкилотларда сайлаган делегатлар орқали ўзлари ҳал этадиган бўлишларини талаб қилмоқдалар. Улар у ёки бу муддатда ўзларига бошчилик қиладиган кишиларни ўзлари белгилашни хоҳлайдилар. Эҳтимол, биз(агар партиялилар оммасининг ҳокимияти ғоясига амал қиладиган бўлсак), бу масалани, ҳеч бўлмаганда, муҳокама учун қолдиришимиз керак. Баъзи кишилар бу масалани шубҳа остига қўяётган бўлишларига қарамай, шундай қилиш лозим.

Ниҳоят, мен ўртоқлар, шу жумладан демократия ва интизом, демократик централизм принципларини янгича талқин этиш ғоясини қўллаб-қувватлаётган ўртоқлар ҳам ҳар ҳолда Устав лойиҳасидан «демократик централизм» тушунчаси чиқариб юборилишига рози эмасликларини сезиб турибман.

Овозлар. (Залда жонланиш).

М. С. Горбачев. Бир тўхтамга келиш керак. Янги Уставга негиз қилиб олинган ёндашувлар умуман маъқулланиши билан бирга Марказий Комитет Пленумида Уставда шу иборани сақлаб қолиш истаги борлигини кўриб турибман.

Овозлар. Ҳа.

М. С. Горбачев. Яна бир неча масалаларни кўздан кечириб чиқмоқчиман. Биз Сиёсий бюрода партияда параллел структуралар вужудга келтириш имкониятини Уставга киритиш керакми ёки йўқми эканлиги хусусида мунозара қилган эдик. Мен, бу нарса партия структурасини бузишга олиб бормаслиги керак, деб ҳисобладим ва ҳозир ҳам шундай деб ҳисоблайман. Бироқ партиявий ишнинг жуда хилма-хил шакллари мавжуд бўлиши мумкин, албатта. Биз ёзиб қўйган қоида эса амалда жуда кўп йиллардан буён ишлатиб келинмоқда. Мен Ставрополь ўлка партия ташкилотида ишлаган пайтимдаёқ секретарларнинг кенгашлари, партия ташкилотларининг истиқомат жойларида партия бирлашмалари ва шу кабилар бор эди. Шу сабабли, эҳтимол, аниқроқ таърифлаш керакдир: гап структуралар ҳақида эмас, балки ўртоқ Ружицкий айтганидек, иш шакллари ҳақида боряпти. Бу мавзуни бутунлай чиқариб ташламаслик керак, деб ўйлайман. Чунки бу партия ташкилотларига партия фаолиятини фаоллаштириш учун жуда хилма-хил ёндашувлардан фойдаланиш имконини беради. Хуллас, мен параллел структураларга йўл қўйилишига қаршиман, аммо иш шаклларининг хилма-хиллигини таъкидлаш тарафдориман.

Энди бу ерда бошланғич партия ташкилоти Устав лойиҳасида етарлича «таърифлаб» берилмаганлиги таъкидланганлигини айтиб ўтмоқчиман. Партия фаоллари билан, партия комитетларининг секретарлари билан учрашувларда ҳам шу истак билдирилган эди. Бугун ўртоқ Сивец ҳам ўзининг яхши нутқида шу ҳақда гапирди.

Биздаги Устав лойиҳасининг бир нусхасида шу ҳақда батафсил гапирилган эди. Марказий Комитетга келиб кетган кўпгина секретарлар, «Сизлар Уставда яна бошланғич ташкилотга ҳамма нарсани батафсил белгилаб беряпсизлар» деган гапни айтишди. Модомики шундай қилинмаган экан, ҳаракат қилавериш имконияти берилади. Фақат принципиал сиёсий ва мафкуравий йўл-йўриқлар керак, қолган масалаларда партия ташкилоти мустақил ишлайверсин.

Шу сабабли келишиб олайлик. Биз бошланғич ташкилотнинг, коммунистнинг ҳуқуқлари ва вазифаларини муфассал ёзиб қўйишимиз мумкин, албатта. Аммо бу нарса улар ҳар куни нима қилиши кераклиги хусусидаги йўл-йўриққа ўхшаб қолади, ўртоқлар. Бу эса ўзларингиз қарши чиқаётган нарса бўлади. Ҳаддан ортиқ ишларга йўл қўймаслик керак, батафсил йўл-йўриқларни ёзиб бериш йўлидан бормаслик лозим, деб ўйлайман. Бу — энг ёмон лойиҳанинг нусхаси бўлади, бироқ, эҳтимол, Уставни йўл-йўриққа айлантириб ҳам юбормаслик керак.

Назаримда, биз лойиҳага КПССдан чиқиш ҳуқуқи ҳақида ёзиб қўйилган қоида қониқарли чиқмаган.

Овозлар. Ҳа.

М. С. Горбачев. Бу — ихтиёрий ташкилот, у партиядан чиқиш ҳам ихтиёрий бўлишини назарда тутади. Бу — мантиқий гап. Коммунистлар КПССдан чиқишнинг ҳар бир фактига: «Кетсанг кетавер!» деган тарзда қарай олмасликлари эса — бошқа гап. Бундай фактлар бошланғич партия ташкилотида муҳокама қилиниши керак. Буни ҳар сафар партиядан чиқариш деб таърифлаш керак, деб ўйламайман, аммо бу фақат қораланиши керак ва партия ташкилоти бундан хулоса чиқариши ва ўз қарорини қабул қилиши лозим. Агар рози бўлсангиз, партия «истаган киши кираверадиган ҳовли» бўлиб кўринмайдиган тарзда ёзиб қўйиш керак.

Ўртоқ Чурилов кўп ҳолатларни жуда яхши пайқаб олган: барча қоидаларда, ҳеч бўлмаганда, Устав талабларини амалга ошириш механизмини кўрсатилиши учун бир-икки жумлани қўйиш лозим, деб ўйлайман. Бир ҳолда — ҳисобот, иккинчисида — сайлаб қўйиш, учинчисида — назорат остида бўлиш ва шу тарзда ёзилган. Мана шу маънода Уставни қўшимча маънода ишлаб чиқиш керак.

Энди Уставнинг ўзи ҳақида бўлмаса ҳам, аммо у билан боғлиқ баъзи гаплар бор. XXVIII съездга тайёргарлик комиссияси ҳақида. Бизда Марказий Комитетнинг комиссияси бор, бироқ эҳтимол шундай қилармиз — КПСС Марказий Комитети ҳузурида иттифоқдош республикалар Компартияси Марказий Комитетларининг, область, ўлка, округ, шаҳар ва район комитетлари, бошланғич ташкилотлар секретарларини ва ўз фикри бўлган оддий фаол коммунистларни ўз ичига оладиган комиссия тузармиз. Назаримда, бу — маслаҳат берадиган, демократик, ваколатли орган бўлур эди, партия ташкилотларидан келаётган барча хатлар ва таклифлар шу комиссия орқали ўтган бўлур эди. Шу тарзда коммунистлар ҳамма хат ва таклифлар аппаратга бориб тушди ва қаердадир йўқолиб кетди, деган шубҳага бормайдиган бўладилар. Сизларнинг топширигингиз асосида Сиёсий бюро партия ташкилотларининг таклифларини эътиборга олиб, шундай комиссияни тузиши мумкин бўлур эди.

Россия хусусида. Докладда айтилган фикрларни амалга ошириш, Россия партия ташкилотларида вужудга келган жараёнларни рўёбга чиқариш, тайёргарлик ишларига йўл очиш керак. Биз бундан бўйин товлашга ҳаққимиз йўқ. Марказий Комитет бу истакни эътиборга олиб, куч-ғайратларни бирлаштириши керак. Биз коммунистларнинг мана шундай жуда катта отрядига ҳурматсизлик қила олмаймиз. Шу сабабли мен буни алоҳида масала қилиб қўйиш ва қисқача принципиал қарор қабул қилишни таклиф этиш тарафдориман.

Ниҳоят, биз ҳисобот ва сайловлар хусусида ҳужжат қабул қилишимиз лозим. Ҳисобот ва сайловларни қачон ўтказиш хусусида ҳар хил фикрлар айтилди, ярмиси ундай, ярмиси бундай деди... Ёки барибир съезддан аввал ўтказсакмикан?

Овозлар. Съездан аввал.

М. С. Горбачев. Мана мен танаффуслар қайтиб келиб, папкани очсам, телеграммалар турибди. Кўпчилик телеграммаларда буни съездда кейин қилиш керак, деган фикр айтилган. Эҳтимол, «сулаймончасича» ҳал қилармиз, маҳаллий партия ташкилотларига ўзлари ҳал қилиш ҳуқуқини берармиз? Охир — оқибатда қандай қилиш кераклигини улар яхшироқ биладилар. Буни Пленумда ҳал қилиш лозим.

Ниҳоят, учинчи масала. Табийки, февраль Пленумида бўлганидек, бу Пленумда ҳам жамият ва партиянинг ўз ривожланиши ҳозирги тарихий босқичида биз қилаётган ишлардан кўпчилик қаноатланмаётганлиги сезилмоқда.

Шахсан мен бундан жуда ташвишланяпман, буни жиддий идрок этиб, ўз айбим деб ҳисоблаяпман. Бутун жабҳа бўйлаб ҳаракат қилиш кераклигини айтган ўртоқ Ниёзовни ҳам қўллаб-қувватлашга тайёрман. Чамамда, Минск соат заводидан ўртоқ Чикин: биз «окоплардан чиқишга» тайёрмиз ва ҳатто чиқиб ҳам олдик, аммо ҳужум қилиш учун қаёққа боришни билмаяпмиз, деб айтди. Тўғри фикр. Демак, биз, Сиёсий бюро, Марказий Комитет секретариати, бутун Марказий Комитет бу ерда танқид қилинган ишлар учун масъулиятнинг анчагина қисмини ўз гарданимизга олишимиз керак.

Бир нарсани айтиб қўяй: вақтни бекор ўтказмаслик керак. Ҳозир вақтни йиллаб, ҳатто ойлаб эмас, балки ҳафталаб ҳисоблашга тўғри келяпти. Шу боисдан партияни жипслаштириш ва съездимизни яхши муҳитда ўтказиш учун енг шимариб ишлаш керак, бу съезд партиянинг ролини эътиборга олганда, унинг тақдири учун ва қайта қуриш, бутун жамият тақдири учун катта аҳамиятга эга бўлади.

Бу ерда сўзга чиқиб, танқидий мулоҳазаларни айтган ўртоқларни ишонтириб айтмоқчиман: гарчи уларнинг гапларини эшитиш оғир бўлса ҳам, биз бу фикрларни қабул қиламиз. Қабул қилиш керак.

Бу ерда айтилган танқидий мулоҳазаларнинг анчагина қисми мунозарани, нуқтаи назарлар қиёсланишини акс эттиради, албатта. Ҳаммасини ҳам тўла-тукис қабул этиб бўлмайди. Баъзи бировлар ҳозирги даврни ёқтиришмаяпти, партия хусусида ички ва ташқи жараёнларнинг ҳозирги ривожланиши нуқтаи назаридан ўйламаяптилар. Ақидаларга одатланганлик, онгнинг қотиб қолганлиги сезилмоқда. Биз ўзимиздаги мана шу нуқсонларни бартараф қилишимиз, олга боришимиз, биз яшаб турган даврда ҳам, биз жамиятни даъват этаётган мақсадларни ҳам ленинча принциплар асосида, диалектик тарзда идрок этиш лозим.

Бу ердаги айрим ҳолатлар съездолди мунозарасини акс эттиради. XXVIII съезднинг ўзида ҳам бу ҳақда гап бўлади, деб ўйлайман. Шундай бўлиши табиий. Ўйлайманки, биз ҳозир принципиал ғоявий позицияларда, қайта қуриш сиёсати негизида туриб жипслашишимиз керак. Агар бошланғич партия ташкилотидаги, шаҳар, область ташкилотидаги, умуман партиядаги вазият шуни талаб қилаётган бўлса, демак ажралиш жараёни давом этиши керак. Чунки биз съездга таклиф қилинган Ҳаракат дастури асосида муайян позицияларда туриб, Уставга негиз қилиб олган принциплар асосида олга боряпмиз.

Мунозара якунлари хусусида мана шуларни айтмоқчи эдим.

СССР Олий Советининг учинчи сессиясида

АВВАЛО МУҲИМ ИШЛАР ҲАҚИДА

ТАССНИНГ ПАРЛАМЕНТДАГИ МУХБИРЛАРИ КРЕМЛДАН ХАБАР ҚИЛАДИЛАР

Тартибни, аввало ўзимиздан бошлашимиз керак. СССР Олий Совети учинчи сессиясининг 19 март куни бўлиб ўтган палаталарнинг қўшма мажлиси муқаддимасини шундай таърифлаш мумкин. Мажлисга раислик қилувчи А. И. Лукьянов рўйхатга олиш якунларига баҳо берар экан, ҳаққоний тарзда палаталарнинг идораларидан мажлисга келмаган депутатларни қаттиқ ҳисобга олишни ҳамда бунинг сабабларини аниқлашни талаб қилди. Мажлисга етарли даражада депутатлар тўпланганлиги сабабли у очиқ деб эълон қилинади.

СССР халқ депутатлари навбатдан ташқари Съезди натижаларини ҳисобга олиб, сессия ишининг тартиби муҳокама қилинди. Палаталарнинг раислари сессия иш тартибининг йўналишларини тақдим этишди.

Иттифоқ Советининг Раиси Е. М. Примаков қонун лойиҳаларини муҳокама қилишга афзаллик берилишини зарур, деб ҳисоблади. У аввало қуйидаги учта масала: биринчиси — янги иттифоқ шартномаси ва СССР таркибидан республикаларнинг чиқиш омиллари тўғрисидаги, иккинчиси — корхоналар ва аҳолига солиқ солиш тўғрисидаги, маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик юритишнинг умумий асослари ҳамда социалистик корхона тўғрисидаги Қонун лойиҳаларини, мамлакатда хавфсизликни ва тартибни таъминлашга тааллуқли учинчи группа Қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш лозимлигини айтди.

Бундан ташқари Чернобиль масаласини кўриб чиқиш муддатини яқинлаштириш таклиф қилинди.

Миллатлар Советининг Раиси Р. Н. Нишонов сўзга чиққан нотиқнинг таклифини қўллаб-қувватлади ва палатада айтиб ўтилган баъзи Қонун лойиҳаларига асос бўлиши мумкин бўлган дастлабки мулоҳазалар борлигини маълум қилди. У яқин вақт ичида Миллатлар Советида муҳокама қилинадиган бир неча масалалар борлигини ҳам айтиб ўтди.

Мажлис чоғида сессия мажлисларини телевидение орқали кўрсатиш масаласи баҳсларга сабаб бўлди.

Сессия ўз ишини давом эттирмоқда.

Ўзбекистон деҳқончилик саноати илғорларининг қурултойи

ДЕҲҚОННИ ЕРНИНГ ҲАҚИҚИЙ СОҲИБИГА АЙЛАНТИРАЙЛИК

М. М. МИРҚОСИМОВ доклади

Ўртоқлар!

Биз сизлар билан анъанавий қурултойга тўпландик. Ер яхшигина дам олиб, кўпчиб қолди. Деҳқонлар янги боғ-роғлар, токзорлар барпо қилиш, қишлоқ хўжалик экинларидан мўл ҳосил олиш заминини яратишга, Ватанимиз ҳазинасини тўлдиришга, эл дастурхонини мўл-кўл қилишга шай бўлиб турибдилар. Бободеҳқоннинг ғайрат-шижоатига бу йилги шароит ҳам мададга келмоқда.

Шундай бўлса-да, ҳаётимизда анча-мунча мураккабликлар бор. Ҳаммамиз ҳам ҳозирча қийин дамларни бошдан кечирмоқдамиз. Мамлакатда кескинлик кучаймоқда, ҳамма муҳим масалалар юзасидан ҳар хил фикрлар, нуқтаи назарлар билдирилмоқда. Ана шундай шароитда яқинда КПСС Марказий Комитетининг февраль ва март (1990 й.) Пленумлари, СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари III съезди бўлиб ўтди. Партия ва мамлакат олдида турган кўплаб масалаларга жавоб берган бу анжуманларнинг қарорларини рўёбга чиқариш ҳаммамизнинг ҳаётни яхшилаш йўлидаги истагимиз ва интилишимизга боғлиқдир. Биз буни фақат бир йўл билан — жамиятни демократиялаш, туб иқтисодий ислоҳотлар, янги аграр сиёсат шароитида ўз ишларимизни тамомила қайта қуриш йўли билангина бажара оламиз.

Қишлоқ хўжалиги тараққиётининг асосий йўналишлари партиямизнинг март (1989 й.) Пленуми томонидан белгилаб берилди ҳамда КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига қаратган дастури лойиҳасида яна бир бор таъкидланди. Бу сиёсат замирида уч муҳим масала бор. Булар — қишлоқ хўжалигида иқтисодий ўзаро муносабатларни тубдан қайта қуриш, қишлоқнинг социал қиёфасини қайта ўзгартириш ва энг аввало ер ҳақидаги масаладир. Деҳқонларни ернинг ҳақиқий соҳиби қилиш — партия аграр сиёсатининг қисқа ва лўнда моҳияти ана шундан иборатдир.

Бу вазифанинг бажарилиши айниқса бизнинг республикамиз учун жуда муҳимдир, чунки халқимизнинг ярмидан кўпи қишлоқда яшайди, тирикчилиги ҳам шундан. Одамларнинг бугунги кунда қандай аҳволда яшаётганлиги, уларнинг ўртача турмуш даражаси ўзингизга маълум. Уй-жой, озиқ-овқат, касалхоналар ва мактаблар етишмайди. Меҳнатга лаёқатли кишилари иш билан таъминлаш катта муаммо бўлиб турибди. Экологик аҳвол кескинлиги ҳамон сақланмоқда.

Сўнгги вақтларда бу аҳволни тузатиш учун кўп ишлар қилинди, республикани иқтисодий ва социал ривожлантириш борасида муайян силжишлар кўрина бошлади. Лекин ҳозирга қадар эришилган натижалар иқтисодиётдаги инқирозни бартараф этиш, иқтисодий ўсиш суръатларини кўтариш, социал кескинликни пасайтириш имконини бермаяпти.

Шу жиҳатларга кўра республикани иқтисодий ва социал қолоқликдан олиб чиқиб, аҳолининг, айниқса қишлоқ аҳлининг турмуш даражасини яхшилаб, кишиларни иш билан таъминлаб, кескин экологик муаммоларни ҳал этмоқ даркор. Ўзбек халқининг миллий ўзлигини англашини қайта юзага келтириб, унинг ажойиб маданий анъаналарини тиклаб, миллатлараро муносабатларни уйғунлаштириш — ҳаммамизнинг умумий вазифамиздир. Шунинг учун ҳам иқтисодиётни халқ манфаатларига, республиканинг социал масалаларини ечишга қаратиш йўлида ҳамма имкониятларни ишлатмоқдамиз.

Саноатда халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш кўпаймоқда, қишлоқ хўжалигида эса пахтанинг якка ҳокимлигига ҳотима берилди. Қисқа муддат ичида қарийб бир ярим миллион оила ўзларининг шахсий томорқа участкаларини кенгайтириб, уй-жой қуриш учун ер олдилар. Кўпгина шаҳарларни ва қишлоқларни қайта қуриб, уларни газ, водопровод билан таъминлаш ишлари бошлаб юборилди. Қишлоқларда саноат корхоналарининг шахобчалари қурилиши кенгайтирилмоқда, бир қанча зарарли цехлар ва корхоналар ёпилди ёки уларнинг ишлаб чиқариш йўналиши ўзгартирилди.

Мактаб ўқувчиларининг бепул овқатланишини ташкил этиб, ҳомиладор аёлларнинг озиқ-овқат таъминотини яхшилаб, ветеранлар ва ногиронларга бериладиган пенсиялар ва нафақаларни кўпайтиришга бир неча ўн миллионлаб сўм маблағ ажратилди. Республикамизда давлат тили сифатида ўзбек тили қўлланмоқда, миллий маданият, анъаналар ва урф-одатлар қайта юзага келиб, янги мазмун билан бойимоқда. Яқинлашиб келаётган Наврўз байрами дам олиш куни деб эълон қилинди. Ўлкамизда яшовчи барча миллатлар ва элатлар ўзларининг маънавий эҳтиёжларини қондириш учун кенг имкониятларга эга бўлмоқдалар.

Бу ҳайрли тадбирлар Ўзбекистон Коммунистик партиясининг сайловолди Ҳаракат дастурида баён этилган бўлиб, бизда бўлаётган қайта қуришнинг асосий моҳиятини ифодалайди ва у республика ҳукумати томонидан астойдил амалга оширила бошланди.

Ана шу муҳим тадбирлар ичида агросаноат комплекси асосий ўринни эгаллайди. Республикада халқ фаровонлигини ва унинг турмуш даражасини ошириш қишлоқ хўжалигининг ривож топишига чамбарчас боғлиқдир. Бу борада айниқса озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш алоҳида аҳамиятга эга. Қишлоқ хўжалиги меҳнаткашларининг асосий фикри, кучи ва ғайрати асосан шу масалани амалга оширишга қаратилган.

Бу улкан вазифаларни фақат барча қишлоқ аҳлининг баракали меҳнат қилиши ва шунга яраша турмуш кечириши учун зарур шароит яратиб, уларнинг энг биринчи талаб ва эҳтиёжларини қондириш йўли билангина эришмоқ мумкин. Бу эса СССР Олий Совети томонидан қабул қилинган Ер ҳақидаги Қонун асосида ҳал этилади. Эндиликда ернинг эгасиз бўлиши барҳам топди ва у мазкур территорияда яшовчи кишиларнинг мулки бўлиб қолди. Ерни фақат халқ депутатлари маҳаллий Советларигина тақсимлаши мумкин. СССРнинг ҳар бир граждани ер участкаси олиш ҳуқуқига эга.

Ер деҳқоннинг абадий мулкига айланиши ва бу эгалик ҳуқуқи амалдаги Қонун билан ҳимояланишидек катта бахтни деҳқонга қайта қуриш тафаккури берганлиги сир эмас! Буни астойдил ижодий изланиш йўлига ўтган совет парламенти ато этди. Ҳеч шубҳа йўқки, унинг туб моҳиятини чин гуманизм ғоялари ва демократик платформага асосланган партиямиз яратди!

Янги Қонун кучга киргани ва бир неча кун бўлди. Энди халқимизнинг фаровонлиги, кундалик дастурхонининг тўкин-сочин бўлиши бизнинг ҳар биримизга боғлиқ. Лекин Ер тўғрисидаги Қонунни қўлланишда республикамизнинг ер-сув ресурсларининг ўзига хос шароитларини ва чекланганлигини ҳисобга олмоқ керак. Биз катта иш бошладик — шахсий хўжалик учун қўшимча ер ажратяпмиз. Шу йилнинг охирига қадар ҳар бир оила, айниқса қишлоқдаги оилалар томорқа участкаси билан таъминланади. Бу эса айрим оилаларнинг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини яхшилабгина қолмай, балки бозорни тўлдириш, иш билан банд бўлмаган кишиларга даромад топиш, уй-жой программасини рўёбга чиқармоқ имконини беради.

Бу борада, масалан, Балиқчи районида анчагина тажриба мавжуд. Лекин кўп жойларда, айниқса Тошкент, Самарқанд, Фарғона ва бошқа областларда бу иш анча суст бормоқда. Маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари бу масалаларни ҳал этишда ҳар хил баҳоналар билан ўзларини четга олмоқдалар; сансалорликка йўл қўймоқдалар, баъзан эса суиистеъмол қилмоқдалар.

Ҳозир кишиларга кўчат, ниҳол, уруғлик, бузоқ ва паррандалар керак. Улар томорқалардан шу йилнинг ўзидаёқ самара олишмоқчи. Шу минбардан туриб яна бир бор таъкидламоқчиманки, бу социал масалагина эмас, айни вақтда сиёсий масала ҳамдир. Уни бажармаса ёки чала бажарса бўлаверади деганлар ҳомтама бўлмасин. Талаб аёвсиз ва қаттиқ бўлади.

Ер ҳақидаги Қонуннинг кучга кириши қишлоқни маъмурий-буйруқбозлик одатларидан халос этиш, агросаноат комплексини бошқариш системасини соддалаштириш ва демократиялаш имконини беради. Шу мақсадда Давлат агросаноат комитети тузатилди ва унинг ўрнига сайлаб қўйиш асосида Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети тузилди. У маъмурий орган эмас, балки республика барча агросаноат ташкилотларининг ваколатли вакиллари йиғилишининг ишчи аппаратидир. Унинг вазифаси — буйруқ бериш эмас, балки уларга хизмат кўрсатиш, энг аввало моддий-техника таъминоти бўйича ёрдам бериш, агросаноат комплексини ривожлантиришнинг истиқболлари ва асосий йўналишларини белгилаб беришдир.

Агросаноат комплексини бошқарувчи бошқа республика органларининг вазифалари ҳам анча торайди. Айни вақтда область ва айниқса район бошқарув бўғинларининг ҳуқуқлари кенгаймоқда. Барча район агросаноат бирлашмалари-бошқарув органларидан хўжалик ҳисоби асосида ишловчи ишлаб чиқариш ташкилотларига айлантирилган. Агросаноат интеграциясининг янги шакллари — агрокомбинатлар, агрофирмалар, ассоциациялар ҳамда ихтиёрий равишда барпо этилаётган бошқа ташкилотлар тузилмоқда. Қисқа қилиб айтганда колхоз ва совхозлар ўзини ўзи бошқарувчи ва ривожлантирувчи хўжаликларга айлантирилмоқда ва улар олдига катта вазифалар қўйиш имконияти туғиляпти.

1990 йилда бу соҳанинг меҳнаткашлари олдида катта вазифалар турибди. Камида 1,5 миллион тонна пахта толаси, 900 минг тонна дон, 4,4 миллион тонна мева-сабзавот маҳсулоти, қарийб 1 миллион тонна сут, 370 минг тонна гўшт ва бошқа кўпгина маҳсулотлар етиштириш ва давлатга сотиш мўлжалланган. Хўжасизликни бартараф этиш, интенсив технологияни жорий этиш, суғориладиган ҳар гектар ернинг, ҳар бир ферманинг самарасини ошириш ҳисобигагина бу марраларга эришиш мумкин.

Бу долзарб вазифани ҳал этишда узоқ вақтлар иккинчи даражали ўринга тушиб қолган дончилик муҳим ўрин эгаллайди. Ночор аҳволни тузатиш, дон етиштиришни кескин кўпайтириш ва ҳар бир хўжалик ўзини дон билан мумкин қадар кўпроқ таъминлашига эришиш керак. Бу мақсадда донгинни давлатга сотилиш ҳажми шу йилдан бошлаб ишлаб чиқаришнинг 25 фоиз даражасида белгиланган, арпа экиладиган майдонларни кенгайтириш, ламмикор ерларда дон-шудгор алмашлаб экишни ва интенсив технологияни жорий этиш тадбирлари мўлжалланган.

Бу ишда ҳар гектар ердан 50—60 центнер дон ҳосили олаётган Каттақўрғон районидаги Ленин номли колхоз (раиси ўртоқ Ғаффоров), Ғалаба районидаги «Ленинград» (ўртоқ Усмонов), Ворошилов районидаги «ЎзССР 50 йиллиги» совхози (ўртоқ Умрзоқов), гектаридан 100 центнер маккажўхори дони етиштираётган Ленин районидаги «Социализм» совхози (ўртоқ Сиддиқов) тажрибаларини кенг қўлланиш фойдадан ҳоли бўлмас. Улар муваффақиятининг гарови — оилавий ижара ва пудратни жорий қилиш, донли экинлар ва маккажўхори етиштириш технологиясини тўғри ва унумли қўлланишдадир.

Ҳаммамиз учун ҳам долзарб вазифа — чорвачилик маҳсулотларини кўпайтиришдир.

Бу йил аҳоли жон бошига гўшт истеъмол қилишни 34 килограммгача, сутни —212 литргача, тухумни 118 донагача етказиш лозим. Бу дегани фақат гўштни ўзидан бир йилда истеъмолни ҳар бир киши ҳисобига 3 килограмм оширишдир.

Бунинг учун гўштга топшириладиган қорамолнинг ўртача вазнини 400 килограммга етказиш, жамоат секторида ҳар бош сигирдан соғиб олинадиган ўртача йиллик сут миқдорини камида 2800 килограммгача, товуқлардан олинадиган тухумни йилига 200 донагача етказиш зарур. Бу бемалол бажарса бўладиган вазифа.

Сўнгги йилларда бу борада ижобий силжишлар юз берди. Моддий база анча мустаҳкамланди, ургочи мол бошидан янада оқилона фойдаланилмоқда, мол ва паррандалар маҳсулдорлиги ошмоқда. Сўнгги тўрт йил ичида колхозлар ва совхозларда гўшт ва сут етиштириш тўртдан бир баравар, тухум етиштириш қарийб 50 фоиз кўпайди.

Бу борада Олтиариқ районидаги Охунбобоев номли колхоз (раиси ўртоқ Тоштемиров), Коммунистик районидаги «Правда» колхози (ўртоқ Налибоев), Самарқанд районидаги «Ленинград» колхози (ўртоқ Хайитов), Калинин районидаги Иваново номли совхози (ўртоқ Султонбеков) сингари илғор хўжаликларнинг тажрибасини жорий этса арзийди. Бу хўжаликлар чорва молларининг қиши қолиши ҳолларини бартараф этиб, пода боқишни яхшилаб, сўнгги йилларда муттасил ҳар 100 бош сигир ҳисобига 95-100 тадан ва ундан ҳам кўп бузоқ олмоқдалар.

Қўйчиликка алоҳида эътибор бермоқ лозим. Ҳозир айни қўзилатиш мавсуми. Бу йил ўт-ўлан бемалол бўладиганга нисбатан 1,5 баравар, сабзавотни 1,7 баравар, полиз маҳсулотларини 1,8 баравар, резаворларни 1,6 баравар ва узумни 2,2 баравар кўпайтириш зарур. Бу ҳол аҳоли жон боши ҳисобига сабзавот ва полиз маҳсулотлари истеъмол қилишни 160 килограммгача етказишни таъминлаш ёки тавсия этилган нормаларга етиб олиш, картошка, резавор ва узум бўйича эса уларга анча яқинлашиш имконини беради. Мазкур маҳсулотларнинг сифатини яхшилаш, ассортиментини кўпайтириш, нобудгарчиликни қисқартириш жуда муҳим. Бундай маҳсулотлар етиштиришни эртаги карам, пиёз ва кеч пишар тарвузлар ҳисобигагина эмас, балки мева-сабзавот маҳсулотларининг бошқа ҳамма турларини етиштиришни кўпайтириш ҳисобига ҳам эришиш айниқса муҳим.

Бу борадаги вазифаларни бажаришда Ўрта Чирчиқ районидаги «Ленин йўли» (раиси ўртоқ Убайдуллаев), Бўстонлиқ районидаги Абай номли (раиси ўртоқ Қурбонов), Самарқанд районидаги «Москва» (ўртоқ Норбоев) ва Энгельс номли (ўртоқ Меликов) колхозлар ўрнак кўрсатмоқдалар. Улар ҳар гектар ердан 370—400 центнер сабзавот олишмоқда.

Республикага четдан картошка келтириш интизоми йил сайин қўпол равишда бузилмоқда. Бунинг оқибатида 1989 йилнинг ўзидагина аж ратилган фонд 56 фоизгина бажарилди. Бундай аҳвол биздан ўзимизни ўзимиз картошка билан таъминлаш тўғрисида чуқур ўйлаб кўришни талаб қилади. Шу мақсадда ҳукумат бу хусусда махсус қарор қабул қилди. Ундаги тадбирларни амалга ошириш 1995 йилга бориб республикани картошка билан таъминлаш имконини беради. Бу борадаги ишлар суст олиб борилаётган Андижон, Сирдарё областлари ва Қорақалпоғистон АССР хўжаликлари айниқса катта ишларни амалга оширишлари керак.

Боғдорчилик ва узумчиликдаги аҳвол жиддий яхшиланишга муҳтож. Уларнинг майдони секинлик билан кенгаймоқда. Боғ ва узумзорларнинг аксарияти жуда сийраклашиб кетган ва паст ҳосил бермоқда, боғлар ҳосили ҳар гектар ҳисобига 40 центнердан, узумзорларники эса 60 центнердан ошмаётир. Ҳамма боғлар ва узумзорларни тезроқ ижарага, оилавий пудратга бериш, зарур шарт-шароитлар яратиш лозим. Ахир бу усуллар ўзининг катта афзаллигини кўрсатдику, қачонгача унинг йўлида ғов бўлиб турувчиларга чидаб турамиз.

Шу кунларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетидаги кенгашнинг республика аҳолисига мурожаатига мувофиқ мева ва ток кўчатлари экиш икки ойлиги қизғин бормоқда. Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети, Шредер номидаги илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси сифатли кўчат етказиш билан бирга боғлар ва узумзорларни тўғри барпо этишда, уларни яхши парваришлашда хўжаликларга яқиндан ёрдам беришлари керак. Ҳар бир область ўзининг маҳаллий шароитига мослашган кўчатлар ўстириши мақсадга мувофиқдир.

Яқин вақтлар ичида айниқса шахсий ёрдамчи хўжаликларнинг кенгайиши муносабати билан республикада мева-сабзавот маҳсулотлари етиштириш ҳажмлари анча ошади. Биз бунга аминмиз. Бу ҳол ана шу маҳсулотларни тайёрлаш, қайта ишлаш ва уни сақлашни кенг ривожлантиришни тақозо қилади. Бу йил республика колхозлари ва совхозларида 40 дан ортиқ янги консерва цехи, 500 та картошка, сабзавот ва мева сақлаш омборлари қуриш мўлжалланган.

Бундан ташқари, ҳукумат томонидан яқинда қабул қилинган қарорга мувофиқ шиша идишлар ва идишўров материаллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш юзасидан комплекс чора-тадбирлар амалга оширилади. Яқин вақтлар ичида матлубот кооперацияси системасининг тайёрлов ишлари ва қайта ишловчи саноат фаолияти тубдан қайта қурилади, тайёрловчининг янги мақоми белгиланади. Хуллас, маҳсулот етиштирувчи бош ўринда турадиган тайёрлов системасига эга бўлишга кучимиз етади ва шу бўйича қарор қабул қилдик.

Ипакчилик ҳақида икки оғир сўз. Бу йил давлатга 28 минг тонна пилла сотиш керак. Бунинг учун тутзорларни яхшилашга кўпроқ эътибор бериш, ипак қурти боқишнинг ўзини тубдан ўзгартириш, якка тартибда боқиш учун 1—1,5 қути ва бригада усулида боқиш учун 5 қутига мўлжалланган енгил типдаги арзон қуртхоналарни кенг жорий этиш лозим.

Бу йил қишлоқ хўжалигида кўпгина муҳим масалалар бор. Лекин уларнинг энг асосийси пахтачиликдир. Бу соҳадаги ноҳуш ҳолларни бартараф этиб, ерларнинг унумдорлигини ошириш мақсадида пахта толаси етиштиришни камайтириб унинг миқдорини 1,5 миллион тонна даражасида барқарорлаштириш лозим бўлади. Лекин ҳар ҳолда шуни ҳам айтиш керакки, яқин вақтлар ичида республиканинг пахтага оқилона ихтисослашувини сақлаб қолиш экономикамизнинг асосини ташкил этади.

Бизнинг пахтачиликдаги асосий вазифамиз пахта ҳосилдорлигини ҳар гектар ҳисобига 30 центнерга етказиш, бу йил 200 минг гектардан кўпроқ ерни ем-хашак ва озуқа экинларига бўшатиб бериш, хўжаликлардаги пахта майдонлари салмоғини, табиий-иқлим шароитларига қараб, 60—65 фоизгача қисқартиришдан иборатдир.

Ўтган йили бу вазифани бажаришда, қийинчилик билан бўлса ҳам, ёмон натижаларга эришганимиз йўқ. Бу қийинчилик социал кескинлик, айниқса қишлоқдаги кескинлик, жамоатчилик айрим гуруҳларининг пахтачиликка қарши кайфияти, харид нархлари даражасининг пастлиги ҳамда об-ҳавонинг ноқулай келганлиги, фавқулодда совуқ тушиб, кучли жала ва қор ёққанлиги оқибатида бир миллион гектардан кўпроқ майдондаги ғўзаларнинг нобуд бўлганлигидир. Лекин пахтакорларнинг букилмас иродаси, меҳнатни ташкил этиш юқори даражада бўлганлиги, бригадалар ва звеноларнинг пудрат ва ижара усулига ўтиши кенг авж олганлиги, колхоз ва совхозларга қисқа муддат ичида чигитни қайта экиш, аҳволни ўнглаб олиш, давлатга 5,3 миллион тонна пахта сотиш топшириғини бажариш ва пахта ҳосилдорлигини ҳар гектар ер ҳисобига қарийб 27 центнерга етказиш имконини берди.

Бундай фидокорона ва ҳалол меҳнатингиз, мислсиз ғайрат ва шижоатингиз учун сизларга, республикамизнинг барча меҳнаткашларига Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва республика Министрлар Совети номидан самимий ташаккур билдиришга ва меҳнатингиздан барака топинг дейишга рухсат берасизлар.

Давлатга пахта толаси сотиш бўйича давлат буюртмасини бажаришга республикадаги қарийб ҳамма областларнинг колхоз ва совхозлари ўз ҳиссаларини қўшдилар. Бу борада Қорақалпоғистон АССР, Бухоро, Қашқадарё, Тошкент, Сурхондарё, Сирдарё, Наманган, Фарғона, Хоразм областлари айниқса яхши намуна кўрсатдилар.

Ана шу вазифани бажаришда Ғиждувон, Свердлов, Олтинкўл, Ўйчи, Учқўрғон, Каттақўрғон, Шўрчи, Ангор, Гагарин, Чиноз, Ўзбекистон, Фрунзе, Хонқа, Янгиариқ районларининг колхозлари ва совхозлари ҳар гектар ердан 35 центнер ва ундан ҳам кўп ҳосил олиб, республика хирмонига барака киритдилар.

Ғиждувон районидаги С. Айний номли (раиси ўртоқ Мардонов), Учқўрғон районидаги Ленин номли (ўртоқ Бозоров), Пахтачи районидаги К. Маркс номли (ўртоқ Қаландаров), Сариосиё районидаги Калинин номли (ўртоқ Бўтаев), Чиноз районидаги Охунбобоев номли (ўртоқ Умаров), Ленинград районидаги Энгельс номли (ўртоқ Эргашев), Хонқа районидаги «Победа» (ўртоқ Исмоилов), Янгиариқ районидаги Аваз Ўтар номли (ўртоқ Оллоберганов) колхозлар ва бошқа кўпгина хўжаликлар 40 центнер ва ундан кўп пахта йиғиб-териб олиб, юксак натижаларга эришдилар.

Гурлан районидаги «Коммунизм» колхозидан Ўрозбой Назаров бригадаси ҳар гектар ердан 55 центнердан, Хатирчи районидаги Чкалов номли колхоздан Баҳром Ботиров бригадаси, Қарши районидаги А. Икромов номли совхоздан Эштемир Рустамов бригадаси 46 центнердан ҳосил кўтардилар. Каттақўрғон районидаги «Ленин йўли» колхозидан ижарачи Раим Носиров ҳар гектардан 50 центнердан, Тўрақўрғон районидаги «Ўзбекистон ССР 50 йиллиги» колхозидан ижарачи Олтиной Жабборова эса 43 центнердан пахта олди. Биз бу ғайратли пахтакорларимиз билан фахрланамиз.

Ўртоқлар! Ўтган йили машиналар билан 2,8 миллион тонна ёки жами ҳосилнинг 53 фоизи териб олинди. Машина терими Сирдарё областида 83 фоизни, Тошкент областида 80 фоизни, Қорақалпоғистон АССРда 64 фоизни ташкил этди.

Кўпгина илғор механизаторлар 200 тоннадан ва ундан ҳам ошириб пахта тердилар. Бундай илғорлар орасида Элликқалъа районидаги «Қирғизобод» колхозидан Қосим Уббадинов, Ромитан районидаги Энгельс номли колхозидан Тўймурод Аҳадов, Косонсой районидаги «Косон» совхозидан Салим Шаропов, Иштихон районидаги Охунбобоев номли колхозидан Юсуф Жумаев, Гагарин районидаги «Пограничник» совхозидан Алишер Мирзаев, Мирзачўл районидаги «Ўзбекистон» совхозидан Убай Бекмирзаев, Ўрта Чирчиқ районидаги «Ленин йўли» колхозидан Карим Бозорбоев ва Охунбобоев номли колхозидан Соли Холмирзаев, Фрунзе районидаги «Коммунизм» совхозидан Саид Қобилов ва бошқалар бор.

Пахтага қўшимча ҳақ жорий этилганлиги пахтакорларнинг меҳнатдаги шижоатига, умуман пахтачиликнинг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатди. Ўтган йилги қийинчиликларга қарамай, колхозлар ва совхозлар 1988 йилдагига нисбатан 120 миллион сўм кўп даромад олдилар.

Лекин пахтакорларнинг меҳнат унумини кўтаришда ҳам жуда кўп ишлатилмаган имкониятлар ва муаммолар бор. Аввало хўжаликда кўпи билан битта, районларда эса битта-иккита селекцион навни жойлаштиришдан иборат белгиланган тартибга риоя қилиш, уруғчилик ишларини тўғри йўлга қўйиш керак. Бу пахтачиликдаги энг катта муаммо бўлиб қолди. Республикада яқинда бу соҳани тубдан яхшилаш юзасидан тегишли қарор қабул қилинди, чигит етиштириш, тайёрлаш ва сотиш бўйича хўжалик ҳисобидаги «Ўзсемхлопок» республика илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси тузилди. Уруғчиликни яхши йўлга қўйилган замонавий тармоққа айлантириш юзасидан бошқа тадбирлар ҳам белгиланди.

Бу тадбирлар орасида селекция ишлари айниқса катта роль ўйнаши керак. Мазкур иш билан ҳозир учта йирик илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси — «Союзхлопок», «Ғўза селекцияси» ва «Биолог» бирлашмалари шуғулланмоқда. Лекин ҳозирча уларнинг самараси кам. Пахтакорлар ҳозирга қадар V, IV ва I типдаги серҳосил, сифатли тола берадиган навларга эга эмаслар.

Барча ишларни, айниқса ҳосилни йиғиб-териб олиш ишларини механизациялаш даражасини ошириш керак. Хўжаликларнинг ҳозирги моддий-техника базаси ҳам бунга имкон беради. Ишларнинг механизациялашгани туфайли 1 центнер пахтанинг таннархи Тошкент областида 54,4 сўмни ташкил этди, Андижон областида эса 1 центнер пахтанинг таннархи хўжаликларга 69,5 сўмга тушди. Мана қаерда резервларимиз! Бу йил илғор хўжаликлар ва районлар тажрибасига таяниб, машина терими ҳажми 3,4 миллион тоннага етказилади ёки ҳосилнинг камида 65 фоизи териб олинади.

Машина терими ҳақида гапирганда пахтакорларнинг академик Глушенко раҳбарлигидаги тармоқлараро илмий-техникавий марказ шанига билдирилаётган эътирозлари ҳақида ҳам айтиб ўтиш керак. Бу марказ барпо этилгандан буён 3 йилдан кўп вақт ўтди. Лекин яхши пахта териш машинаси ҳали ҳам йўқ, уни яратиш тўғрисидаги ваъдалар ҳам бажарилмаяпти. Ўрта Осиё қишлоқ хўжалигини механизациялаш институтига, пахтачилик учун машиналар яратиш бўйича бош ихтисослаштирилган конструкторлик бюроси коллективи шанига ҳам шундай эътирозлар билдирилмоқда.

Пахта тозалаш саноати олдида катта вазифалар турибди. Пахта толасининг сифати кўп жиҳатдан шу вазифаларнинг қандай бажарилишига боғлиқ. Ўтган йили улар планни бажариб истеъмолчиларга 1,6 миллион тоннадан ортиқ пахта толаси жўнатдилар.

Шундай бўлса-да, ҳали бу тармоқда камчиликлар оз эмас. Кўпгина корхоналарда, айниқса Қашқадарё, Сурхондарё, Сирдарё областларидаги корхоналарда нормадан ортиқ куйинди чиқишига йўл қўйилмоқда. Тармоқнинг техника билан жиҳозланиш даражаси ошмаяпти, кўпчилик заводлар эски технология буйича ишлаяпти. Ўтган йил охирида республика Министрлар Совети Президиуми «Ўзхлопкопром» республика ишлаб чиқариш бирлашмаси масалаларини махсус кўриб чиқиб, тегишли чора-тадбирлар белгилади, тармоқни раҳбарлар билан мустаҳкамлади. Бу тармоқда ишни шундай қайта қуриш керакки, токи ҳар бир колхоз ва совхоз ўзи етиштирган пахтага ўзи хўжайинлик қилсин, толани истеъмолчиларга ўзи сотсин, пахта заводлари эса бу маҳсулотни қайта ишлаш буйича уларга хизмат кўрсатсин.

Пахта тозалаш заводларининг пахтачилик хўжаликлари билан интеграциясини ривожлантириш, пировард натижалардан манфаатдорликни ошириш мақсадида республикада пахта маҳсулотлари тайёрлаш, қайта ишлаш ва жўнатиш системасини ўзгартириш тажриба-қилиб кўрилмоқда. Энди ҳамма гап колхозлар ва совхозларда қолган тажрибадан ишлаб чиқаришга жорий қилишга ўтиш керак. Бу ишда қатнашувчи кўпчилик колхозлар ва совхозлар қўшимча фойда олдилар. Масалан, Ульянов районидаги 15-совхоз ўтган йили шунинг ҳисобига қарийб 770 минг сўм ёки хўжалик жами даромадининг 59 фоизини олиб, фойда планини 2,2 баравар, Хива районидаги Ленин номли колхоз тегишли равишда 530 минг сўм (27 фоиз) олиб, 1,6 баравар, Китоб районидаги 33-совхоз— 330 минг сўмдан кўпроқ (10,5 фоиз) олиб, 4,8 баравар ошириб бажарди. Бошқа мисолларга ҳожат йўқ ўртоқлар, татбиқ керак.

Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшиламасдан, сув ресурсларидан оқилона фойдаланмасдан, прогрессив усуллар ва техника ёрдамида суғоришни жорий этмасдан туриб қишлоқ хўжалигини муваффақиятли ривожлантириб бўлмайди. Ўтган йили сув хўжалиги органларининг асоссиз тугатилганлиги республикада бу борадаги ишларга жиддий зарар етказди. Яхшиямки, ўз вақтида эс-ҳушимизни йиғиштириб олиб, йиллар давомида синовдан ўтган мелиорациялаш системасини вайрон қилишга ҳотима бердик.

Энди аҳволни тузатиш пайти келди, илгаридан суғориб келинаётган ерларнинг сифатини яхшилашга, янги ерларни ўзлаштиришга ёндашишларни тубдан ўзгартириш керак. Яқин келажакда эса ерларни ўзлаштиришни асосан лалми, контур ичидаги ерлар ва фақат белгиланган сув лимитлари доирасида амалга ошириш, бунда сув сарфини камида 1,2—1,3 баравар қисқартириш зарур.

Бугунги кунда республиканинг 2,2 миллион гектардан кўпроқ суғориладиган ерлари комплекс қайта тикланишга муҳтож. Шуларнинг ярим миллион гектар ер, айниқса ноқулай, лекин уларни биринчи навбатда тузатиш керак.

Бу ўринда Орол тўғрисида қисқача бўлса-да тўхтаб ўтиш жоиздир. Чунки бу масала ҳозирги вақтда умумиттифоқ миқёсидаги муаммо бўлиб қолди. Бугунги кунда уни барқарорлаштириш ишлари бошланди. Шундай бўлса-да, партия ва ҳукуматнинг қарорида назарда тутилган бу регионнинг табиатини муҳофаза қилиш ва санитария ҳолатини яхшилаш программасини шу мақсадлар учун маблағ ажратиш ва моддий-техника жиҳатидан таъминлаш мумкин бўлган тақдирдагина аниқ бажариб бўлади.

Бунинг учун ягона буюртмачи вазифаларини бажарадиган, бу региондаги бутун сув хўжалиги ва мелиоратив қурилиш ишларини зиммасига оладиган ихтисослаштирилган иттифоқ ташкилоти тузилиши керак ва бу масалани биз СССР ҳукумати ечимига қўйдик.

Республикада сув ресурсларининг тақчиллиги кучайиб ҳаммамизни ташвишга солмоқда. Шунинг учун сувни асраш чораларини амалга ошириш билан бир вақтда Ўрта Осиёга сув ресурсларини келтириш масалаларини илмий ишлаб чиқиш зарурати бор. Бунингси ривожланиш истиқболи ҳам, бундан кейин аҳолининг ҳаёт кечиришини ҳам тасаввур этиб бўлмайди. Бу масала қанчалик мураккаб бўлмасин, лекин ечишга ҳаракат қилишимиз керак.

(Давоми учинчи бетда).

Ўзбекистон деҳқончилик саноати илғорларининг қурултойи

ДЕҲҚОННИ ЕРНИНГ ҲАҚИҚИЙ СОҲИБИГА АЙЛАНТИРАЙЛИК

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

Бу йил, айниқса Қора дарё, Зарафшон ҳавзаларида, Амударё этакларида сув танқислиги кутилмоқда. Юзага келган аҳволни ҳисобга олиб, СССР Министрлар Совети республикага ёрдам тариқасида сув танқислиги оқибатларини тугатиш мақсадида қўшимча моддий-техника ресурслари ажратди. Энди сув хўжалиги министрлигига ва қурувчиларимиз енгни шимариб ишлашга тўғри келади.

Кўпгина колхоз ва совхозлар тажрибасига қараганда республика қишлоқ хўжалиги юқори самарали бўлиши керак, шундай бўлади ҳам. Бу ҳол айни вақтда республика иқтисодиётини анча мустаҳкамлайди. Шундай бўлса-да, бу борада ҳали бирмунча камчиликлар мавжуд.

Кўпгина хўжаликларда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишда силжиш йўқ. Суғориладиган ҳар 100 гектар ер ҳисобига ялпи маҳсулот етиштириш даражаси бўйича областлар ўртасидаги тафовут 2—3 бараварга етади. Масалан, Сирдарё области колхозлари ва совхозлари ҳар 100 гектар ҳисобига 117 минг сўмлик маҳсулот етиштирса, Сурхондарё областида эса 305 минг сўмлик етиштиради. Хўжаликлар бўйича тафовут бундан ҳам катта.

Натижада 1989 йилда ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулоти ишлаб чиқариш 1988 йилдагига нисбатан республикада 4,5 фоиз қисқариб кетди, хўжаликларнинг қарийб ярмининг самарадорлиги 15 фоиздан ошмаяпти, совхозларнинг олтидан бир қисми зарар кўрмоқда. Бунга сабаблар жуда кўп. Лекин қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти пахтага ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига харид нархларини ошириш билан ҳам боғлиқдир. Бу ҳол меҳнатга тўланадиган ҳақни оширишни, мелиорация ишларига ҳаражатларнинг ўрнини қоплашни ва қишлоқнинг ўткир социал муаммоларини ечишни таъминлайди. Бу масалалар сўнгги вақтларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика ҳукуматининг диққат марказида турибди. Бу масалалар КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Совети олдига қўйилган. Бу ишда халқ депутатлари аграрчилар катта ёрдам кўрсатмоқдалар. Улар СССР халқ депутатлари II Съездида СССР Министрлар Советининг Раиси Н. И. Рижков билан учрашиб, республика олдида турган долзарб масалаларни кўндаланг қилиб қўйдилар.

Ҳозирги вақтда иттифоқ ортиқларида пилла, тамаки, каноп, парранда, сут мол гўшти харид нархларини ошириш хусусидаги республика таклифни асослаб бера олдик. Ҳозир пахтанинг нархини келишиб олиш юзасидан олиб борилаётган ишлар давом этмоқда. Пахтанинг харид нархини 1,8 баравар ошириш тўғрисидаги таклиф ҳам қабул қилинди. Бироқ пахтанинг харид нархи бизни ҳали қониқтирмайди. Пахта толасига давлат буюртмаси даражасини 70 фоизгача қисқартириш, республикадан кунжара олиб чиқиб кетилишини, пахта шелухасидан саноат эҳтиёжлари учун фойдаланишни камайтириш, пландан ташқари бутун маҳсулотни мустақил равишда чет мамлакатларга сотиш ва бошқа таклифлар қўйилмоқда. Биз бу масалаларни қатъият билан ва узил-кесил СССР Министрлар Совети олдига қўйдик ва унинг ижобий ҳал бўлишига умидвормиз, тинимсиз шу масалалар устида иш олиб боряпмиз.

Шу билан бир пайтда республика томонидан мамлакатнинг бошқа минтақаларида хом ашёни қайта ишлашдан олинадиган оброт солиғининг бир қисмини жумҳурият бюджетига ўтказиш ҳақидаги таклифни ҳам қўйдик. Масаланинг биз қўйган тарзда ҳал қилиниши биргина пахта толаси, жун, қорақўл тери, тамаки, ипак хом ашёси ҳисобидан Ўзбекистон ССР бюджетига ҳар йили қўшимча равишда 3 миллиард сўмдан кўп маблағ олиш ва жумҳуриятимиз қандайдир дотацияда эканлиги ҳақидаги кўпгина масалаларга хотима беришга имкон яратади.

Ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни ва йириклаштиришни кучайтириш керак. Кейинги йилларда деҳқончилик саноати тармоқларини қайта қуриш жараёнида бу соҳада кўп хатоларга йўл қўйилди.

Жойларда хўжаликларнинг иқтисодий зарар билан ишлашини тугатиш шиори остида бутунлай асоссиз равишда иқтисодий бақувват совхозларни ихтисослаштирилган қолоқ хўжаликлар билан бирлаштира бошладилар. Натижада пахтачилик совхозлари таркибига кирган ва илгари мустақил бўлган боғдорчилик-узумчилик ва сабзавотчилик хўжаликлари маҳсулот ишлаб чиқаришни кескин камайтириб юбордилар. Масалан, «Пскент» совхози таркибига кирган Вахрушев номли совхозда узум ишлаб чиқариш қарийб 1,4 баравар камайди. Бу кейинги вақтларда айниқса, Бухоро, Самарқанд ва Сурхондарё областларида юз берган ер бўйича низоларнинг сабабларидан биридир.

Мен шу боисдан ҳукуматни жуда ҳаяжонга солаётган бир муаммо устида тўхталиб тўмоқчиман. Охирги вақтда колхозлар, совхозлар, бригадалар, қишлоқлар ўртасида ер тақсимотини қайтадан кўриб чиқиш бўйича жанжаллар кўпайиб қолди. Бир қулоч ер деб бутун умр тўй ва маъракада бирга ўтган қишлоқларнинг аҳолиси юз кўрмас даражасига бориб етмоқда.

Охирги пайтда юзлаб кишилар шу масалалар билан Тошкентга тез-тез келадиган бўлиб қолдилар. Нима, жойларда шу масалаларни ҳал қиладиган ҳукумат ёки Советлар қолмадими? Ахир ер талашиш ўрнига ҳаммамизни боқаётган момо ерга бўлган муносабатимизни ўзгартиришимиз унинг ҳосилдорлигини ошириш ва унумли фойдаланиш эмасми? Бу муаммоларни ечиш учун ҳукумат махсус қарор қабул қилди. Қарорда ана шундай ҳолларнинг олдини олиш чоралари белгиланди. Янги колхозларни тузиш ва майдалаштириш фақат колхозчиларнинг умумий йиғилиши қарори билан амалга оширилиб, район ижроия комитетлари томонидан, совхозлар эса — область ижроия комитетларининг қарори билан тасдиқланади, деб белгилаб қўйилди. Район ичида ердан фойдаланувчилар ўртасидаги ҳамма ер масалалари район ижроия комитети, районлар ўртасида эса область ижроия комитетлари, областлар ўртасида эса Ўзбекистон ССР Министрлар Совети томонидан амалга оширилади.

Қишлоқлар ўртасида келиб чиқадиган ер хусусидаги ва бошқа жанжалли масалаларни зудлик билан ҳал этиш учун баобрў ва элга хизмати билан танилган кишилардан ўз-ўзини бошқарув кенгашлари тузилади ҳамда уларга меҳнаткашлар манфаатини ҳимоя қилиш ҳуқуқи берилади. Қурултой қатнашчилари ҳам бу ишлардан четда турмайдилар, деган умиддамиз.

Ўртоқлар!

Янги хилдаги агросаноат ташкилотларини тузиш бўйича ишларни жиддий яхшилаш талаб қилинади. Бу ерда ҳали пала-партишлик, шошма-шошарлик, охиригача ўйламасдан иш қилиш ҳоллари кўп учрайди. Лекин бу соҳада муҳим натижалар бераётган янги ишлаб чиқариш шакллари ҳам мавжуд.

Масалан, Мирзачўл районидаги Сегизбоев номли совхоз (директори Ўртоқ Сериков) барча ишлаб чиқариш бўлинмаларини кооператив асосга ўтказди ва 17 та кооператив тузди. Уларнинг ҳар бирига 5 йиллик муддатга деҳқончилик қилиш учун 250-300 гектар ер ва барча асосий воситалар берилди. Ширкат ичида кўпроқ оилавий ижара бўлинмалари тузилди.

Бу совхознинг маъмурий бошқарув аппаратини уч марта қисқартиришга, ўтган йили қайта экишларга қарамасдан, ҳар гектар ердан 30 центнердан пахта хом ашёси олишга имкон берди. Меҳнат унумдорлиги 8,6 минг сўмни ташкил қилди. Ойлик иш ҳақи 400 сўмдан ошиб кетди. Ўрта Чирчиқ районидаги Ким Пен Хва номли колхоз (ўртоқ Мадиёров) ва республикадаги бошқа бир қатор хўжаликлар ҳам шу соҳада юксак кўрсаткичларга эришдилар.

Бироқ бундай хўжаликлар сони ҳали кам. Ҳозир республика колхоз ва совхозлари ишлаб чиқариш бўлинмаларининг бешдан бир қисмидан камроғи ижара асосларида ишлаяпти. Бу аҳволни тўғрилаш, зарар кўриб ишлайдиган барча корхоналар ва хўжаликларни ижарага ўтказиш ишларини авж олдириш керак. Ҳукумат қарорига мувофиқ уларнинг муддати ўтиб кетган қарзлари ҳисобдан чиқариб ташланади.

Ҳозирги вақтда республика хўжаликларининг бўйнида 2,6 миллиард сўм шундай қарз бор. Аммо, кўпгина областларда, айниқса Самарқанд, Наманган, Бухоро, Сурхондарёда бу иш ҳали жонланиб кетгани йўқ. Бунинг натижасида республика бўйича фақат шу қарзларга юз миллионлаб жарима тўланмоқда. Бу масала устида бирон бир киши бош қотираяптими ўзи? Молия министрлиги ва унинг жойлардаги органларига ҳам шу саволни берсак бўлади.

Агросаноат комплексининг кейинги тараққиёти республиканинг иқтисодий мустақиллигини ошириш, унинг ташқи иқтисодий алоқаларини такомиллаштириш билан чамбарчас боғлиқдир. Ҳозир биз ишлаб чиқараётган пахта толасининг ҳар учинчи тоннаси чет элга сотилади; валютадан омилкорона фойдаланилса, бу маблағлар қишлоқда соғлиқни сақлашнинг моддий базасини анча мустаҳкамлаган, аҳолининг социал эҳтиёжларини қондиришга ёрдам берган, пахта, пилла, бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлаш бўйича янги корхоналари тузиш ва қуришни жадаллаштирган бўлур эди.

Бироқ мазкур маблағларнинг эгалари, айниқса, «Узхлопкпром» республика ишлаб чиқариш бирлашмаси, «Узагроинторг», «Новоэкспорт» идоралари бу иш билан амалда шуғулланмаяптилар. Натижада пахта, пилла, бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотишдан олинаётган валюта ҳанузгача уни ишлаб топганларга, биринчи навбатда колхозлар ва совхозларга етиб бормаяпти. Бу масалаларни адолатли ҳал қилиш учун республикада Ташқи иқтисодий алоқалар давлат комитети тузилади, у республика, аввало, қишлоқнинг манфаатларидан келиб чиққан ҳолда экспорт ва импорт қилишнинг иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқлигини белгилайди.

Ўзаро фойдали тенг алмашув асосида регионлараро алоқаларни ва ҳамкорликни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш ҳам зарур. Ёқутистон АССРдаги «Якуталмаз» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси билан шартнома тузган Чиноз районидаги «Партия XXIV съезди» совхозининг тажрибаси кенг тадбиқ қилишга арзийди.

Шартномага мувофиқ сибирликлар умумий саҳни 12 гектар бўлган теплица комбинати, 2 миллион шартли банка маҳсулот чиқариш қувватига эга бўлган консерва цехи, 500 тонна сиғимли холодильник қуриш, шунингдек 10 гектар ерга қулупнай ва 2 гектар ерга лимон экиш учун совхоз ҳисобига маблағ ажратдилар. Ҳар йили полиэтилен плёнка, пўлат тунука, прокат, қурилиш материаллари етказиб берилади. «Партия XXIV съезди» совхози ҳар йили етиштириладиган сабзавотлар ва ишлаб чиқарилган консерваларнинг ярмини уларга жўнатиш мажбуриятини олди. Хўжалик ажратилган маблағларни қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етказиб бериш ҳисобига 2000 йилгача қайтаради.

Ленинград шаҳри ва Ленинград области билан ўзаро фойдали иқтисодий ҳамкорлик тўғрисидаги шартноманинг амалга оширилиши ҳам бу борада ижобий натижа беради.

Кадрларни, айниқса, қишлоқ хўжалиги ишининг турли участкаларини бошқаришга лаёқатли раҳбар ходимларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашни яхшилаш, янгича иқтисодий фикрловчи мутахассисларни тарбиялаш асосий вазифамиздир. Республикада, республика агросаноат комплексини бошқариш олий мактаби ва бошқа ўқув юртлари бўлишига қарамасдан, бу иш яхши йўлга қўйилмаган. Бу аҳволни тузатиш керак. Тошкент область Ўрта Чирчиқ районидаги Ким Пен Хва номли (раиси ўртоқ Мадиёров), Охунбобоев номли (ўртоқ Рўзматов), Сирдарё районидаги «Ленинград» (ўртоқ Синдоров) колхозлари каби илғор хўжаликлар базасида кадрларни тайёрлашни ва қайта тайёрлашни ташкил қилса арзийди. Қишлоқ хўжалигида ишловчи раҳбар ходимларни тез-тез алмаштиришга йўл қўймаслик, уларнинг мавқеини кўтариш даркор.

Агросаноат комплексини, айниқса қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда илмий муассасаларнинг, айниқса ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлимининг тавсияларига таяниш даркор. Аммо уларнинг фаолияти ҳозирча етарли самара берганича йўқ. Қишлоқ хўжалиги, қайта ишлаш саноати кўплаб масалалар бўйича илмий асосланган тавсияларга эга эмас. Айниқса бу чорвачиликни, қайта ишлашни, ижарани, агросаноат интеграциясининг янги шаклларини, меҳнатни ташкил қилиш ва унга ҳақ тўлашни ривожлантиришга тегишлидир. Республика «Дефолиант» илмий марказининг иши натижалари ҳам сезилмаяпти. Бутифосни қўллаш тақиқланганидан кейин хўжаликлар ҳозиргача гўза баргини тўкишда унинг ўрнига кам заҳарли ва самарали препарат олишгани йўқ. Республика Фанлар академияси, ВАСХНИЛнинг Ўрта Осиё бўлими ўз институтлари фаолиятини тубдан яхшилашлари, уларнинг далаларга, боғларга ва фермаларга таъсирини самарали қилмоқлари зарур.

Янги аграр сиёсатнинг асосий йўналишларидан бири, республика ҳукуматининг катта ғамхўрлиги — қишлоқнинг ҳар томонлама ижтимоий аҳволини яхшилашдир. Шунинг учун қишлоқнинг социал ривожланишини жадаллаштириш, уни қайта қуришнинг қабул қилинган комплекс программасига биз алоҳида эътибор берамиз. Бу борада кўп иш қилинмоқда. Ўн иккинчи беш йилликка социал соҳани ривожлантириш учун агросаноат комплексига капитал маблағ илгаригига қараганда бир ярим баравар кўп йўлланди, уларнинг салмоғи 1986 йилдаги 28 фоиздан 1989 йилда 42 фоизга ўсди. Қишлоқда уй-жой, мактабгача болалар муассасалари, маданият объектлари, инженерлик тармоқларини ишга туширишни сезилари даражада кўпайди. Туямўйин—Нукус, Туямўйин—Ўрганч сув етказиб бериш тармоқлари қурилишлари тугалланмоқда.

Қишлоқда ишга яроқли аҳолининг иш билан бандлиги ошди, қишлоқ меҳнатчиларининг фаровонлик даражаси кўтарилмоқда. Беш йиллик мобайнида совхоз ишчиларининг ўртача иш ҳақи 156 сўмдан 192 сўмга ёки 1,2 баравар, колхозчиларники 130 сўмдан 150 сўмга ёки 15 фоиз ошди.

Бироқ қишлоқнинг социал ривожланиши ҳамон пастлигича қолмоқда, унинг шаҳардан тафовути амалда қамаймаяпти. Ҳозир қишлоқ турар жой фондининг атиги 25 фоизи марказий иситишга, 34 фоизи канализацияга, 8 фоизи иссиқ сув таъминотига эга.

Қишлоқда капитал қурилиш суръатларини жадаллаштириш керак. Шу муносабат билан бу йил 1989 йилга нисбатан уй-жойларни ишга туширишни 10 фоиз, мактабгача болалар муассасаларини 1,7 баравар, мактабларни 1,2 баравар, клублар ва маданият уйларини 1,1 баравар, газ тармоқларини 1,4 баравар, водопровод тармоқларини 2,4 баравар кўпайтириш кўзда тутилган. Шахсий уй-жой қурилишига алоҳида эътибор берилмоқда. Бу ишларга фақат ссуданинг ўзидан 650 миллион сўмдан кўп маблағ ажратиш мўлжалланмоқда. Қурилиш индустриясини ривожлантириш бўйича мақсадли программа қабул қилинди. Ўнда якка тартибда уй-жой қурувчиларга алоҳида эътибор берилиб, 6 миллион квадрат метр уй-жой қуриш учун қурилиш материаллари етказиб бериш долзарб вазифа қилиб қўйилди. Шу муносабат билан колхоз ва совхозларда ғишт ва бошқа бинокорлик материаллари ишлаб чиқарувчи ёрдамчи корхоналар қурилишини ҳар томонлама тезлаштириш мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз.

Қишлоқ аҳолисини сифатли ичимлик сув билан таъминлаш ва уларнинг уй-жойларини газлаштириш, телефонлаштириш тўғрисида алоҳида ғамхўрлик қилиш керак. Мана шу мақсадларда Бекобод металлургия заводида қувурлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилмоқда. Бу иш амалга ошса қишлоқларимизни XIII беш йилликда асосан газлаштириш ва водопровод системасига ўтказишга имкон яратилади.

Азиз ўртоқлар! Қишлоқнинг муҳим ижтимоий муаммоларидан бири бўлган иш билан бандликка алоҳида эътиборни қаратиш лозим. Ишлаб чиқилаётган «Иш билан бандлик» программасини амалга оширишни тезлаштириш зарур. Унга мувофиқ ишлаб чиқариш тармоқларини ривожлантириш, қишлоқ жойларда саноат филиаллари ва цехлар қурилиши, кўп тармоқли район саноат комбинатлари ташкил этиш, ёрдамчи корхоналар тузиш ҳисобига 1990 йилда камида 290 минг киши ижтимоий ишлаб чиқаришга жалб этилади. Бу ишларни амалга ошириш маҳаллий Советларнинг активлитига ҳам боғлиқ бўлиб қолди.

Хотин-қизлар ва болалар шароитига алоҳида эътибор бермоқ керак. Бунинг учун хотин-қизларнинг аҳволини тубдан яхшилаш, оилани, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш бўйича ишлаб чиқилаётган давлат программаси доирасида қишлоқда хотин-қизларнинг иш билан бандлигини ошириш, уларнинг меҳнат шароитларини ташкил этишни ва меҳнатига ҳақ тўлашни яхшилаш, қўл меҳнати қўлланиладиган соҳаларни кенгайтириш, қаҳрамон оналарга бериладиган пенсия миқдорини ошириш имкониятларини кидириб топиш ва бундай пенсияларни иш стажи бўлмаса ҳам тайинлаш бўйича тадбирлар қабул қилиниши лозим.

Ўртоқлар! Бир ҳафтадан кейин ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг биринчи сессияси очилади. Сессия республика сиёсий ҳаётининг энг муҳим масалаларини кўриб чиқади. Ўзбекистон ССР Олий Совети Раисини сайлайди, Ўзбекистон ССР ҳукуматини ва давлат ҳокимиятининг бошқа органларини тузади.

Республика ҳукуматининг яқин беш йилга мўлжалланган фаолияти программаси, республикани иқтисодий мустақилликка, ўзини ўзи бошқариш ва ўзини ўзи маблағ билан таъминлашга ўтказиш бўйича ишларнинг асосий йўналишларини тасдиқлаш сессияда кўриладиган асосий масалалардандир. Уларнинг амалга оширилиши республикамизда қайта қуриш ва тубдан янгиланишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлмоғи, ҳаётимизни яхшиламоғи керак.

Лекин тўғрисини айтганда, бу ҳаммани ҳам қониқтиравермайди.

Республикада ҳали қайта қуриш муҳолифлари анчагина бор. Улар меҳнаткаш инсон, биринчи галда қишлоқ меҳнатчилари ҳисобига яшашга кўникиб қолишган. Улар бизнинг қийинчиликларимизни рўкач қилиб халқни, айниқса ёшларни кўзгатишга, адоват уруғини сочишга, сунъий равишда одамларнинг норозилигини келтириб чиқаришга, уларни миллатлараро нифоқ ва ҳуқуққа қарши ҳаракатлар сари етаклашга ва мана шу сохтакорликни пана қилиб, ўзларининг аввалги имтиёзларини сақлаб қолишга интилишмоқда.

Ўзингизга маълумки, кейинги пайтларда Тошкент областида вазият яна кескинлашди. Областнинг бир қатор районларида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг, СССР ва Ўзбекистон ССР халқ депутатларининг республика аҳолисига Мурожаатини, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг ижозат берилмаган ҳар хил митинг ва намойишларни ташкил этишга йўл қўймаслик тўғрисидаги Фармонини инкор қилиб, оммавий тартибсизлик келтириб чиқарилди.

Биз республикамизда ўзларининг ғаразли манфаатлари ва иззат-талаб нафсониятларини кўзлаётган, халқни эса одамларнинг бир-бирига қарама-қарши бўлиши сари етаклаётган кучлар ҳаддидан ошишлари ва устун келишларига йўл қўя олмаймиз. Кимки, зўравонликка ундаса, миллий низо оловини ёқса, партия, совет ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларни ва уларнинг ходимларини қўрқитишга ҳамда тушкунликка солиб қўйишга интилса, жамиятда душманлик ва кескинликни, хавф-хатар ва ишончсизликни кучайтирмоқчи бўлса, уларнинг ҳуқуққа қарши ҳатти-ҳаракатларини қатъийлик билан тўхтатиб қўямиз. Шу сабабли қишлоқ меҳнатчилари, республикамизнинг барча меҳнаткашлари ҳамма жойда Қонунни, демократия принципларини эҳтиёт қилишлари, кимки алғов-далғовга ундаса, можаролар, нифоқ ва душманликни келтириб чиқармоқчи бўлса, жамиятда беқарорлик туғдирмоқчи бўлганларга муносиб жавоб бермоқлари лозим.

Мўлжалланган тадбирларни амалда рўёбга чиқариш республиканинг барча кучларини жипслаштиришни, масъулиятни оширишни, хўжалик ишларининг барча даражаларида меҳнат ва ижара интизомини, тартиб ва уюшқоқликни мустаҳкамлашни талаб қилади. Бунга ҳаракатларнинг бирлиги ва мувофиқлиги, ҳар биримизнинг қайта қуришни ҳимоя қилишдаги қатъиятимиз, республикада ижтимоий-сиёсий вазиятнинг барқарорлиги асосидагина эришиш мумкин.

Фақат шундагина биз қишлоқ хўжалигида, ишларимизнинг ҳар бир жабҳасида ўзгариш яратамиз, халқимизнинг турмуш даражасини кўтара оламиз.

Мен ўзимнинг сўзимда қишлоқ хўжалигидаги ҳамма камчиликлар ва бор имкониятлар ҳақида тўлиқ ва ҳар томонлама тўхталиб ўтирмадим. Ўйлаймизки, бу муаммолар, қурултой қатнашчилари томонидан кўтарилган масалалар бўлажак партия ташкилотларининг ҳисобот-сайлов йиғилишларида, партия комитетлари конференцияларида яна чуқурроқ кўриб чиқилади ва ўз ечимини топади. Агросаноат тармоғини юксалтириш, қишлоқдаги социал аҳволни яхшилаш коммунистларнинг асосий вазифаси бўлиб қолади.

Азиз ўртоқлар!

Сизларга ва ҳаммаларингизнинг оила аъзоларингизга, ёр-биродарларингизга мустаҳкам сиҳат-саломатлик, бахт-саодат, севимли Ватанимиз равнақи йўлида меҳнатда янги муваффақиятлар тилашга ижозат бергайсиз. Бу йилги хирмонингизга барака!

Пахта тозалаш саноати

СИФАТ—БОШ МЕЗОН

Бўз пахта тозалаш заводи коллективи ўн иккинчи беш йилликнинг сўнгги йили топшириқларини барча кўрсаткичлар бўйича ошириб бажаришга астойдил ҳаракат қилмоқда. Дастлабки икки ойда қарийб 6 миллион сўмлик маҳсулот тайёрланди. Корхона шон-шуҳратини кўтараётган Абдуллажон Ашурматов, Йўлчибой Мўминов каби ишчилар кун сайин яхши натижаларни қўлга киритишмоқда. Улар топшириқларни 119—115 фоиз адо этишаяпти.

Эришилаётган ютуқларга хом ашёни қабул қилиб олиш, уни қуритиб-тозалаш жараёнларида мустаҳкам замин қўйилди. Завод ва унга қарашли тайёрлов пунктларига 27.200 тонна пахта қабул қилиб олинган. Бу соҳада бригада усули кенг жорий этилганлиги муҳим аҳамиятга эгадир. Чунки бундай шароитда ҳар бир пахта топширувчининг хом ашёси алоҳида назоратдан ўтказилади. Унинг намлик, ифослик даражаси белгиланганидек бўлса, яъни сифатли, тоза пахта топширган бригадалар, ижарачилар рағбатлантирилади. Бу эса моддий манфаатдорликни ошириб келмоқда.

Корхонада ишчиларнинг яхши дам олиб, самарали меҳнат қилишлари учун зарур шарт-шароит яратилган. Завод ошхонаси, чойхонасида кечаю-кундуз лаззатли таомлар тайёрланмоқда. Ёрдамчи хўжаликда гўшт, сут етиштирилаяпти. Иссиқхонадан олинаётган сабзавот ва резаворлар ишчи-хизматчиларга тарқатилмоқда. Ортиқча маҳсулотлар арзон нархда сотилаётир. Социалистик мусобақанинг яхши йўлга қўйилганлиги барча муваффақиятларнинг бош омили бўлмоқда.

— Мамлакатимиздаги тўқимачилик корхоналарига юқори сифатли тола етказиб бериш асосий мақсадимиздир, — дейди завод директори Олимжон Мамадалиев. — Бунинг учун энг аввало хом ашёни қабул қилишда унинг қуруқ ҳамда тоза бўлишига эришиш даркор. Пахтани тўғри сақлаш ҳамда ўз вақтида қайта ишлаш ҳам муҳим шартлардан. Бу ишларни амалга оширишда Ғуломжон Турдиматов, Содиқжон Мирзадавлатов каби тайёрловчилар ўрнак кўрсатишди. Заводимиз бўлинмаларида ҳозирги кунда қайта ишланиши зарур бўлган 20 минг тонна оқ олтин бор. Маълумки, 3,4 навларга қабул қилинган пахтани қайта ишлаш қанчалик орқага сурилса, тола, момиқ миқдори шунчалик камаяди, сифати бузилади. Шу боисдан биз шундай хом ашёни тезроқ қайта ишлаш учун бор куч ва имкониятларни ишга солдик. Ҳозир заводимизда 3,4 нав пахтадан бирон килограмм ҳам қолмади. Корхонамиз ишчилари айни кунларда тайёрланган барча пахтани 15 апрелга қадар тўла қайта ишлаб, саноат корхоналарига жўнатиш учун астойдил меҳнат қилишмоқда.

Ш. ҲОШИМОВ.

Боғдод районидаги «Москва» совхози партия комитетининг секретари Саъдулла Қосимовни коллективда барча бирдек ҳурмат қилади. Коммунистлар етакчисининг эл-юрт эътиборига сазовор бўлишининг боиси бор. У ҳамиша одамлар орасида бўлишга, улар қалбига йўл топишга ҳаракат қилади. Шу сабабли ҳам яқинда бўлиб ўтган сайловда совхоз ишчи-хизматчилари партком секретарини Москва қишлоқ Советига депутат этиб сайладилар.

СУРАТДА: С. Қосимов ишчилар билан.

Т. ҲАМРОҚУЛОВ олган сурат.

НИҲОЛЛАР БАРАВЖ

Оҳангарон районидаги «Оҳангарон» совхозининг биринчи агроучасткаси деҳқонлари карам кўчати экишни районда биринчилар қаторида тугаллашган эди. Айни кунларда ниҳоллар агротехника қондалари асосида парвариш қилинаяпти.

— Ўтган йили экиш-тикишни кечиктириб, доғда қолган эдик, — дейди бош ижарачи Абдужаббор Абдужалолов. — Бу йил ўша хатонинг олди олинди. 3 гектар ерга карам кўчати барвақт қадалди. Мақсад: ҳар гектар майдондан камида 300 центнердан ҳосил етиштириш.

Бошқа агроучасткаларда ҳам бу тадбир тугалланди. Ниҳолларнинг ҳаммасини Ашур Ҳамроев бошлиқ парникчилар бригадаси аъзолари ўз вақтида етказиб бердилар.

Қ. МЎМИНОВ.

ДАРОМАДГА ҚАРАБ БУРОМАД

Жалолқудуқ районидаги Ильич номли колхоз йил якунларига кўра ўз аъзоларига олти юз минг сўмликдан кўпроқ мукофот тарқатди. Хўжаликнинг моддий рағбатлантириш фондида бунча пул илгари ҳеч бўлмаганди.

Гап шундаки, ўтган мавсумда бу ерда пахта териш машиналарини далага биринчи марта ҳисобот учун эмас, ишлатиш учун олиб чиқишди. Ҳар бир машина билан ўртача саксон тоннадан кўпроқ пахта териб олинди.

— Бизга хўжалик иқтисодиётини тиклашда фақат комплекс механизациялаштиришгина ёрдам бериши мумкин, — деб таъкидлади правление раиси Ирисбой Эрматов. — Илғор механизаторлар Т. Мирзаев, М. Каримов, К. Жўлибоев 100—110 тоннадан пахта тердилар. Мана, энди М. Каримов деярли икки минг сўм, унинг ҳамкасблари бундан сал камроқ мукофот оладилар.

Колхозда техниканинг кучини яхши англаб етдилар. Шунинг учун бу йил бутун ҳосилни машиналар ёрдамида териб олишга аҳд қилишди. Ҳозирнинг ўзиданоқ шунга тайёргарлик кўрилаяпти. Биринчи мартгача барча терим техникаси ишга шай қилиб қўйилади.

(ЎзТАГ).

НАВРЎЗ НАФАСИ

МАҲАЛЛА-КЎЙ ҚУВНАСА...

Халқнинг азалий шодиёнаси — Наврўз Янгийўл районидаги Эскиқовунчи қишлоғида қандай ўтказилиши ҳақида халқ депутатлари қишлоқ Совети ижроия комитетининг раиси Абдураҳмон ҒАНИЕВ қуйидагиларни гапириб берди.

— Бу йилги баҳор байрами алоҳида завқ ва сурур бахш этмоқда. Биз ўзбек тилига давлат мақоми берилганидан кейин ана шу айёмни биринчи бор нишонлаяпмиз. Юртимиз тарихида илк маротаба меҳнаткаш халқ шу куни одатий ташвишларини унутиб ҳордиқ олади, ҳумордан чиққунча хурсандчилик қилади.

Ҳа, Наврўз шодиёнаси ҳақида ўйлар эканман, яқин икки-уч йил муқаддам бу эзгу удумга қарши курашганлари асло кўз олдимдан нари кетмайди. Буни қарангки, республика тепасига чиқиб олган бир-иккита раҳбарнинг истаги бутун халқ хоҳиш-иродасига қарши турса-я?! Ахир ҳаётимизда халқдан ҳам қудратли куч борми?! Фақат калтабин одамларгина буни билмаслиги, ҳис қилмаслиги мумкин. Ваҳоланки, Наврўз байрамининг диний урф-одатларга, эскилик сарқитларига ҳеч қандай алоқаси йўқ. Яхшиликка, эзгуликка хизмат қиладиган бундай анъаналар бизнинг замонда гуллаб-яшнаши, мумкин бўлса, тобора бойиб бориши керак. Ахир, Наврўз ва меҳнат тушунчалари бир-бирига маънодош, муштарак сўзлар.

Албатта, бундай қувончли айёмлар махсус тайёргарликсиз ўтмайди. Шу муносабат билан маҳалла фаоллари, бундай тадбирларда ҳамиша намуна кўрсатиб келаётган хотин-қизлар — ҳамма-ҳаммамиз ўзаро маслаҳатга тўпландик. Наврўзни ўтказиш бўйича белгилаган режамизда яқинда депутатлик шаҳодатномасини олган вакиллар — 50 нафар қишлоқ Совети ва шу ердан сайланган 11 нафар район Совети депутати муносиб ҳисса қўшдилар. Негаки, эл назарига тушган бу инсонлар ўзларининг сайловолди мулоқотларида Наврўз каби халқ сайлларида фаоллик кўрсатиш истагини билдиргандилар.

Қишлоқ Советимиз ҳудудида жами 9 та қишлоқ бор. Улардаги маҳалла комитетларида Наврўзни ўтказиш бўйича махсус комиссиялар тузилди. Ҳамма жойда Наврўз таоми — сумалак пишириш учун буғдой майсалари кўкартириб қўйилган. Фақат қишлоқ Совети марказидаги маҳалланинг ўзида шу куни иккита дошқозонда тотли неъмат тайёрланади. Бу юмушларни режали, расамади билан уюштириш, элу юртга сумалак улашиш ишида ҳурматли онахонлар Салима Мўминова, Ҳадича опа Соатова, Зарофат опа Абдиҳўжаева, Марҳамат Ҳасанова ва Салима Маҳкамова кабилар бош-қош бўлишади.

Наврўз — барчани бунёдкорона меҳнатга чорлайдиган байрам. Биз бу кунга аввалдан тараддуд кўриб, 17—18 март кунлари барча қабристонларни ҳашар йўли билан тозаладик. Наврўз айёмида ана шу жойларга фақат гул қўйиш учун келинади. 21 март тонгини шундай тасаввур қиламиз: эрта билан карнай-сурнай садолари остида уйғонган халқ тўплангандан кейин миллий либослар билан ясанган ўғил-қизлар тантана аввалида ерга уруғ сепиш саҳнасини ижро этишдан бошлайдилар. Бошларига дўппи кийган, белларини белбоғ билан боғлаган йигитлар, атлас қўйлак кийган қирқ кокилли қизлар қўлларида деҳқон қуроли — кетмон ва челак ушлаб давра ўртасига чиқишади. Уларнинг илк уруғни замин узра сепишларига халқ олқиши уланиб кетади. Бу манзарани жонлантириш қишлоғимиздаги Ҳамза номли 44-ўрта мактабнинг ўзбек тили ва адабиёти муаллимаси, маҳаллий шоира Қундузхон Холмирзаева зиммасига юклатилган.

Ана шу қувончли кунда ҳар ким ўз хонадонида тайёрлаган баҳорнинг тансиқ таомлари — кўк сомса, чучварани дастурхонга тортиқ этади. Бу билан пазандаларнинг ўзига хос беллашуви бўлиб ўтади.

Азамат йигитларимиз эса давра ўртасига тушиб курашни бошлаб юборишади. Мусобақа голиблари эрта кўкламда очилган гул-лолалар билан тақдирланишади. Худди шу куни қишлоғимизда бахт ва висол айёмига етишган келин-куёвлар халқнинг эзгу йўлланмасини оладилар. Қишлоқ Совети ҳузурида ташкил этилган халқ чолғу асбоблари ансамбли байрамга алоҳида шукуҳ бахш этади.

Маҳалла оқсоқоллари Туроб ака Шоамиров, Умарбек Усмонов давра ўртасига чиқиб барчани Наврўз билан қутлайдилар. Бой ҳаётий тажрибага эга бу отахонлар ёшларни инсофга чақирадилар, панду насиҳат қиладилар. Афғонистонда ҳарбий бурчини ўтаб қайтган Абдурашид Ҳожимуҳамедов ўз истагини қишлоқдошларига баён қилади. Янгийўл шаҳар партия комитетида инструктор бўлиб ишлаётган бу йигит билан бутун Эскиқовунчи қишлоғи фахрланади. Шунинг учун ҳам Абдурашидни яқинда қишлоқ Совети депутатлигига сайладик.

Наврўз — барча яхши одатларимизга қайтадан ҳаёт бахш этувчи байрам. Шу маънода бутун онгли ҳаётини эл-юрт фаровонлигига бағишлаган табаррук инсонлар хотирасини ёдга олиш ҳам ўша кунги ажойиб анъанамиз бўлиб қолди. Масалан, ўтган йилги Наврўзда ҳамқишлоғимиз, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Ислом Керимқулов шаънига эзгу гаплар айтилди. Шундан сўнг Ўшақти маҳалласининг номи ўзгартирилиб ана шу табаррук киши номи билан аталди. Хуллас, халқимизда бунёдкорлик ғайратини жўш урдирадиган Наврўз айёмида асрлар мобайнида асраб келинган яхши удумларимиз намоён бўлаверади.

Ўз қишлоғининг шон-шарафи учун, шаъни-шавкати учун курашаётган замондошларимиз ҳашар йўли билан жуда катта ишларни амалга оширишаяпти. Яқингинада «Коминтерн» қишлоғида отахонлар чойхонасини қуриб битирдик. Шу ернинг ўзида тиббий хизмат кўрсатадиган пункт қурилиши бошланди. Водопроводлаштириш ишлари ҳар қачонгидан жонлантирилди. Илгари чанг-тўзон бўлган кўчаларга асфальт ётқизилмоқда. Қирсадоқ маҳалласидаги йўллар тартибга келтирилди, янги отахонлар чойхонаси яқинда ишга туширилди. Бу каби юмушларнинг ҳаммасини халқимиз ишдан бўш пайтда, дам олиш кунлари беминнат бажарди. Шунингдек, Пистолик маҳалласида ҳам отахонлар учун шинам чойхона қуриб берилди.

Қишлоқ Совети депутатлари бундан кейин ҳам халқнинг бунёдкорлик куч-ғайратини ана шундай эзгу ишларга йўналтираверадилар. Бундай анъаналарни намоён этишда Наврўз айни муддао бўлажак.

Суҳбатдош:
Ш. ЖАББОРОВ.

СУРАТДА: Эскиқовунчи қишлоқ Совети раиси Абдураҳмон Ғаниев маҳалла аҳли билан Наврўзга тайёргарлик юзасидан маслаҳатлашмоқда.

Б. АЛИМОВ олган сурат.

БАЙРАМ АРМУҒОНИ

Куни кеча Тошкент вилояти Тошкент ноҳиясининг Калинин қишлоқ Советида гўзал баҳор байрами — Наврўзга бағишланган тантанали йиғилиш бўлиб ўтди. Кўклам таомлари билан безатилган дастурхон атрофида нуроний отахонлар, оқ рўмолли онахонлар иззат-икромда, ёш йигит-қизлар эса елиб-югуришиб уларнинг хизматида бўлишди. Қишлоқ хотин-қизлар кенгашининг раиси Муборак Маннопова тантана иштирокчиларини қутлуғ байрам билан қизғин табриклади.

Наврўз кўҳна, айни пайтда навқирон анъана бўлиб, у йил сайин янги-янги ҳосият билан бойимоқда. Бу ерда Наврўз армуғони кўпчиликни хушнуд этди. Тошкент ноҳиясидан Афғонистонга бориб ўз байналмилал бурчларини ўтаб қайтган жангчилар И. Қорабоев, А. Шобаратов, А. Рашидов, Д. Усмонов, А. Мирсобитов, А. Исронловга колхоз томонидан ажратилган ер участкалари ҳамда қурилиш материаллари олиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатлар топширилди. Бу ерга ташриф буюрган Ҳамза номли ўзбек давлат академик драма театрининг таниқли санъаткорлари Рихси Иброҳимова, Теша Мўминов саҳна асарларидан лавҳалар намойиш қилдилар. Хушовоз хонандалар Ўзбекистон ССР халқ артисти Нуриддин Ҳамроқулов ва республикада хизмат кўрсатган артист Маҳмуджон Азимов ўзларининг дилрабо куй ва қўшиқлари билан Наврўз иштирокчиларини хушнуд этишди.

М. ЕҚУБОВ.

Билиб қўйган яхши

ОГОҲЛАНТИРИШ

АҚШда ишлаб чиқариладиган барча спиртли ичимликларнинг шишаларига ёпиштириб қўйиладиган ёрлиқларга қуйидаги сўзлар ёзилди: «Ҳукумат огоҳлантиради ки, 1. Бош жарроҳнинг фикрича, аёллар ҳомиладорлик даврида спиртли ичимликларни истеъмол этмасликлари керак. Негаки, чақалоқлар жисмонан заиф туғилишлари мумкин. 2. Спиртли ичимликлар истеъмол қилиш, автомобиль ҳайдовчи ёки машина асбоб-ускуналари оператори бўлишингиздан қатъий назар, сизнинг нафақат соғлиғингизга, балки қобилиятингизга ҳам салбий таъсир кўрсатади».

ИЎЛДОШ БИЛАН АЛОҚА

Австралия ва Камбоджа ҳукуматлари ўртасида сунъий йўлдошлар билан фазовий алоқалар қилувчи ерусти станциясини қуриш тўғрисида шартнома тузилди. Рейтер агентлигининг хабар беришича, биринчи давлат ҳукумати Камбоджа ерида ана шундай ишнинг миллион Австралия доллари эвазига ажратди.

ҲАҚИҚАТ ЮЗИДА ПАРДА

Босилган мақолага қайтиб

«Қимматга тушган ҳуқуқбузарлик» — «Қишлоқ ҳақиқати»нинг 1990 йил 17 январь сонида ана шундай сарлавҳа остида мақола босилган эди. Унда кўплаб фуқароларнинг қонунсиз равишда жиноий жавобгарликка тортилиб, жазоланганликлари, улар қамоқда бир неча йиллаб ноҳақ ўтирганликлари, кейинчалик эса бутунлай оқланганликлари ҳақида гап борганди. Бироқ ўзбошимчаликка йўл қўйган терговчилар, прокурор ва судьялар жазосиз қолиб келишаётгани айтилганди.

Жумладан, мақолада Тошкент шаҳар суди раисининг муовини А. Овсенюк фаолияти ҳақида гап юритилганди. Унинг раҳбарлигида У. Тожихонов ҳамда Зулфия ва Рустам Аҳмедовлар устидан асоссиз равишда айбловчи ҳукмлар чиқарилган. Шаҳар суди аъзоси Н. Евченко эса С. Аҳатов билан А. Кальсинни ноҳақ жазолаган.

«Қимматга тушган ҳуқуқбузарлик» мақоласини тайёрлаш жараёнида мен тилга олиб ўтилган жиноий ишларга доир барча материалларни синчиклаб ўқиб чиққан, фуқароларни қонунсиз жазолаш ҳолларини текшириш юзасидан тузилган махсус комиссиянинг хулосаси билан танишган эдим. Бу комиссия фикри, шунингдек оқловчи ҳукмлар мақолага асос қилиб олинганди. Бироқ редакцияга бир гуруҳ судьялардан хат келди, улар Овсенюк ноҳақ таҳқирга учраган, деб ҳисоблайдилар. Мақола Тошкент шаҳар судида 26 январда бўлиб ўтган очиқ партия йиғилишида ҳам муҳокама қилинди. Йиғилишда қонунчиликни қўпол равишда бузган Овсенюк ва бошқа судьяларни сувдан қуруқ олиб чиқиш мақсади кўзда тутилгани аён бўлиб қолди. Унда мен, яъни мақола муаллифи росмана ёмонотлиққа чиқарилдим, нега деганда гўёки ҳалол ва виждонли судьяларга туҳмат қилган эмишман. Овсенюк қонунсизлик содир этгани учун партиявий йўл билан жазолангани (Октябрь район партия комитети бюроси унга ҳисоб варақасига ёзиш шарти билан қаттиқ ҳайфсан берди) ҳам, у СССР Адлия министрлиги томонидан мукофотланадиган «Ишдаги муваффақиятлари учун» кўкракка тақиладиган нишонидан маҳрум этилгани ҳам ҳеч кимни ҳушёр торттирмади.

Партия йиғилишида Овсенюк шундай деди: «Мақолада энг муҳим масала — У. Тожихоновнинг иши бўйича чиқарилган ҳукм қандай далилларга асосланганлиги ифодасини топмаган. Борди-ю мақола муаллифи мазкур иш билан таниш бўлганида у дастлабки тергов пайтида ҳам, суд мажлисида ҳам Ўзбекистон ССР ички ишлар министрининг собиқ муовини Қаҳрамонов Тожихоновдан пора олганини тасдиқлаганини, Октябрь район ички ишлар бўлимининг собиқ бошлиғи Йўлдошев эса собиқ министрга қистириш учун унга пул берганини албатта билиши керак эди. Униси ҳам, буниси ҳам ўз гувоҳликларини инкор этмаган, ўзига нисбатан тергов олиб боришда қонунга зид усуллар қўлланганини айтмаган. Иш иккинчи маротаба кўриб чиқилаётганда ҳам қонунсизлик содир этилган ҳоллар аниқланмаган.

Шундай экан, суд келтирилган далил-исботларни назарга олмаслиги, бунинг устига инкор этиши мумкинмиди? Мақолада бу ҳақда нега ҳатто бир оғиз сўз айтилмаган. Нима учун Аҳмедовлар шаҳар суди ҳукми бўйича бир кун ҳам тутқунликда сақлаб турилмагакликлари, ҳукмдан сўнг уларни суд залидан ўша Овсенюк озод қилганлиги кўрсатилмаган?».

Овсенюкнинг позицияси аниқ. Унга эътироз билдира туриб, аввало шундай халқ нақлини эслаб қўймоқчиман: «Ёлғонлиги аввалдан маълум хулосани ҳақиқат деб тасдиқлашдан кўра каттароқ шармандалик бўлмайди».

Газета мақоласида жиноий ишни миридан-сиригача батафсил баён қилиб бериш имкони йўқлиги ҳаммага маълум. Одатда айблаш моҳияти ҳамда асосий хулоса — инсон қонуний ёки қонунга зид жазолангани ҳақида фикр юритилади. Аҳмедовлар ва Тожихонов озодликдан ноҳақ маҳрум этилдилар. Оқловчи ҳукмлар чиқарган суд органлари ҳам, фуқароларни қонунсиз жазолаш ҳолларини текшириш юзасидан тузилган махсус комиссия таркибига кирган малакали ҳуқуқшунослар ҳам худди шундай хулосага келдилар.

Комиссиянинг Тожихонов иши бўйича хулосасидан кўчирма келтираман:

«Тошкент шаҳар суди 1986 йил 27 ноябрда [шаҳар суди раисининг муовини А. С. Овсенюк] Тожихоновни пора беришда, пора берилишига ҳомийлик қилишда, ўқ отиладиган қуролни қонунга зид равишда сақлашда айбдор деб топган ҳамда 9 йил муддатга озодликдан маҳрум этган.

...Ишни суд қайта кўриб чиққач, 1989 йил 23 мартда Тожихонов ҳатти-ҳаракатида жиноят аломатлари бўлмаганлиги учун оқланган ҳамда суд залининг ўзида тутқинликдан озод этилган. Шу нарса аниқландики, иш терговда ва биринчи бор ўтказилган суд жараёнида бир ёқлама, яъни нима қилиб бўлса ҳам айблаш йўсинида олиб борилган, гуноҳсизлик эҳтимоли ҳақидаги қонуннинг энг оддий талаблари ҳам бузилган. Тергов органлари Тожихоновнинг кўрсатмаларини инкор этаверганлар, ваҳоланки бу кўрсатмалар ишдаги бошқа материалларда тўла-тўкис тасдиғини топган.

Жумладан, бир қатор ўзвоҳлар Тожихоновнинг Қаҳрамонов билан муносабатлари бирбирларини кўролмаслик даражасида ниҳоятда ёмонлашиб кетганлиги ҳақидаги кўрсатмаларини тасдиқлагаилар. Тожихонов Қаҳрамоновга қайси аниқ ҳаракатлари учун пора берганлигини тергов органлари аниқлай олмаганлар.

Тожихоновга Йўлдошевдан 8.000 сўм олганлиги хусусида қўйилган айб ҳам мутлақо нотўғри бўлиб чиқди. Бундай айблаш ишнинг якунидан манфаатдор ҳисобланган Йўлдошевнинг бир-бирига зид кўрсатмаларигагина асосланган. Унинг кўрсатмалари бошқа холис далиллар билан тасдиқланмаган.

Тожихонов тўппонча сақлаганлиги масаласига келганда шуни айтиш керакки, бундай айб қўйишнинг қонунга зидлиги тергов бошланган пайтдаёқ маълум бўлган эди. Чунки у иш кўзғатилмасдан уч йил аввал қуролни топширган, бу ҳолат Ўзбекистон ССР Жиноят кодексининг 210-моддаси 2-қисмига мувофиқ жиноий жавобгарликни мустасно этади».

Ана шундай хулосага кўра мен: «Дастлабки тергов «хато»ларини Овсенюк кўрмай қолганига ишониш қийин. Тўғрироғи, у терговчиларнинг «илтимос»ларини бажонидил қондириб, ноҳақ ҳукмлар чиқараверди», — деб ёзган эдим. Бошқача айтганда, комиссиянинг «Иш терговда ва биринчи бор ўтказилган суд жараёнида бир ёқлама, яъни нима қилиб бўлса ҳам айблаш йўсинида олиб борилган, гуноҳсизлик эҳтимоли ҳақидаги қонуннинг энг оддий талаблари ҳам бузилган. Тергов органлари Тожихоновнинг кўрсатмаларини инкор этаверганлар, ваҳоланки бу кўрсатмалар ишдаги бошқа материалларда тўла-тўкис тасдиғини топган. Жумладан, бир қатор ўзвоҳлар Тожихоновнинг Қаҳрамонов билан муносабатлари бирбирларини кўролмаслик даражасида ниҳоятда ёмонлашиб кетганлиги ҳақидаги кўрсатмаларини тасдиқлаганлар. Тожихонов Қаҳрамоновга қайси аниқ ҳаракатлари учун пора берганлигини тергов органлари аниқлай олмаганлар. Тожихоновга Йўлдошевдан 8.000 сўм олганлиги хусусида қўйилган айб ҳам мутлақо нотўғри бўлиб чиқди. Бундай айблаш ишнинг якунидан манфаатдор ҳисобланган Йўлдошевнинг бир-бирига зид кўрсатмаларигагина асосланган. Унинг кўрсатмалари бошқа холис далиллар билан тасдиқланмаган. Тожихонов тўппонча сақлаганлиги масаласига келганда шуни айтиш керакки, бундай айб қўйишнинг қонунга зидлиги тергов бошланган пайтдаёқ маълум бўлган эди. Чунки у иш кўзғатилмасдан уч йил аввал қуролни топширган, бу ҳолат Ўзбекистон ССР Жиноят кодексининг 210-моддаси 2-қисмига мувофиқ жиноий жавобгарликни мустасно этади».**

Ана шундай хулосага кўра мен: «Дастлабки тергов «хато»ларини Овсенюк кўрмай қолганига ишониш қийин. Тўғрироғи, у терговчиларнинг «илтимос»ларини бажонидил қондириб, ноҳақ ҳукмлар чиқараверди», — деб ёзган эдим. Бошқача айтганда, комиссиянинг «Иш терговда ва биринчи бор ўтказилган суд жараёнида бир ёқлама, яъни нима қилиб бўлса ҳам айблаш йўсинида олиб борилган, гуноҳсизлик эҳтимоли ҳақидаги қонуннинг энг оддий талаблари ҳам бузилган. Тергов органлари Тожихоновнинг кўрсатмаларини инкор этаверганлар, ваҳоланки бу кўрсатмалар ишдаги бошқа материалларда тўла-тўкис тасдиғини топган.

Газета мақоласида жиноий ишни миридан-сиригача батафсил баён қилиб бериш имкони йўқлиги ҳаммага маълум. Одатда айблаш моҳияти ҳамда асосий хулоса — инсон қонуний ёки қонунга зид жазолангани ҳақида фикр юритилади. Аҳмедовлар ва Тожихонов озодликдан ноҳақ маҳрум этилдилар. Оқловчи ҳукмлар чиқарган суд органлари ҳам, фуқароларни қонунсиз жазолаш ҳолларини текшириш юзасидан тузилган махсус комиссия таркибига кирган малакали ҳуқуқшунослар ҳам худди шундай хулосага келдилар.

Комиссиянинг Тожихонов иши бўйича хулосасидан кўчирма келтираман:

«Тошкент шаҳар суди 1986 йил 27 ноябрда [шаҳар суди раисининг муовини А. С. Овсенюк] Тожихоновни пора беришда, пора берилишига ҳомийлик қилишда, ўқ отиладиган қуролни қонунга зид равишда сақлашда айбдор деб топган ҳамда 9 йил муддатга озодликдан маҳрум этган.

...Ишни суд қайта кўриб чиққач, 1989 йил 23 мартда Тожихонов ҳатти-ҳаракатида жиноят аломатлари бўлмаганлиги учун оқланган ҳамда суд залининг ўзида тутқинликдан озод этилган. Шу нарса аниқландики, иш терговда ва биринчи бор ўтказилган суд жараёнида бир ёқлама, яъни нима қилиб бўлса ҳам айблаш йўсинида олиб борилган, гуноҳсизлик эҳтимоли ҳақидаги қонуннинг энг оддий талаблари ҳам бузилган. Тергов органлари Тожихоновнинг кўрсатмаларини инкор этаверганлар, ваҳоланки бу кўрсатмалар ишдаги бошқа материалларда тўла-тўкис тасдиғини топган.

Жумладан, бир қатор ўзвоҳлар Тожихоновнинг Қаҳрамонов билан муносабатлари бирбирларини кўролмаслик даражасида ниҳоятда ёмонлашиб кетганлиги ҳақидаги кўрсатмаларини тасдиқлаганлар. Тожихонов Қаҳрамоновга қайси аниқ ҳаракатлари учун пора берганлигини тергов органлари аниқлай олмаганлар.

Тожихоновга Йўлдошевдан 8.000 сўм олганлиги хусусида қўйилган айб ҳам мутлақо нотўғри бўлиб чиқди. Бундай айблаш ишнинг якунидан манфаатдор ҳисобланган Йўлдошевнинг бир-бирига зид кўрсатмаларигагина асосланган. Унинг кўрсатмалари бошқа холис далиллар билан тасдиқланмаган.

**